Jean-Louis Fournier

Kuzeyli Annem

ROMAN

Çeviren: Aysel Bora

4. baskı

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

KUZEYLİ ANNEM

Jean-Louis Fournier 1938 yılında Arras'ta doğdu. Yazarlığının yanı sıra televizyon programları da hazırladı. *Nereye Gidiyoruz Baba?* kitabıyla Prix Femina'yı (2008) kazandı.

Başlıca kitapları: *La Grammaire française et impertinente* (1992); *Le curriculum vitae de Dieu* (1995); *Il a jamais tué personne mon papa* (1999; *Asla Kimseyi Öldürmedi Benim Babam*, YKY, 2009); *J'irai pas en enfer* (2001); *Mouchons nos morveux* (2002); *Mon dernier cheveu noir* (2006, *Son Siyah Saçım*, YKY, 2012); *À ma dernière cigarette* (2007); *Où on va papa?* (2008, *Nereye Gidiyoruz Baba?*, YKY, 2009); *Veuf* (2011, *Dul*, YKY, 2013); *Ça m'agace!* (2012); *Ma mere du Nord* (2015, *Kuzeyli Annem*, YKY, 2017); *Mon autopsie* (2017, *Otopsim*, YKY, 2019); *Dictionnaire amoureux du Nord* (2018).

Aysel Bora İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi bölümünü bitirdi. Meydan Larousse'u hazırlayan çevirmen kadrosunda yer aldı ve daha pek çok ansiklopedik yayına katkıda bulundu. Barbey d'Aurevilly, Jean-Paul Sartre, Milan Kundera, Michel Houellebecq, Nathalie Sarraute, Jean Echenoz, Simone de Beauvoir, Philippe Sollers, Amin Maalouf gibi yazarlardan çeviriler yaptı. 7 Şubat 2022'de İstanbul'da vefat etti.

Jean-Louis Fournier'nin
YKY'deki kitapları

Asla Kimseyi Öldürmedi Benim Babam (2009)
Nereye Gidiyoruz Baba? (2009)
Son Siyah Saçım (2012)
Dul (2013)
Kuzeyli Annem (2017)
Otopsim (2019)
Tek Yalnız Ben Değilim (2021)

JEAN-LOUIS FOURNIER

Kuzeyli Annem

Roman

Çeviren
Aysel Bora

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4935
Edebiyat - 1418

Kuzeyli Annem - Jean-Louis Fournier
Özgün adı: **Ma mère du Nord**
Çeviren: **Aysel Bora**

Kitap editörü: **Korkut Erdur**
Düzelti: **Korkut Tankuter**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Tel: (0212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

Çeviriye temel alınan baskı: Stock, 2015
1. baskı: İstanbul, Ağustos 2017
4. baskı: İstanbul, Haziran 2022
ISBN 978-975-08-4053-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2015, 2021
Sertifika No: 44719
© Editions Stock, 2015

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: **ykykultur@ykykultur.com.tr**
facebook.com/**yapikrediyayinlari**
twitter.com/**YKYHaber**
instagram.com/**yapikrediyayinlari**

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

"Özgür insan, denizi hep seveceksin!
CHARLES BAUDELAIRE

Başlangıçta kitabıma az kalsın "Annem soğuktur" adını verecektim, sonra vicdan azabına kapıldım. Annem bundan daha fazlasıydı.

Son arzusu olarak biz çocukları için birkaç kelime yazdı: "Yanınızdan ayrılırken size hayatımın temeli olduğunuzu ve sevinçlerin kederlere her zaman ağır bastığını söylemek isterim."

Annemin sadece konuşması soğuktu.

Ona "Cesaret Ana" da diyebilirdim ama bu isme çoktan el konulmuştu.* Hem Almanlarla mesele çıksın istemem.

* Bertold Brecht (1898-1956), *Cesaret Ana ve Çocukları* (1939).

Kitaplarımda ailemden haberler verdim. Asla kimseyi öldürmemiş olan babamdan. Hatırı uğruna şairin köylüye dönüştüğü, çocuklarımın annesinden. Artık babayla nereye gittiklerini bilen iki oğlumdan. Beni teselli bulmaz bir dul olarak bırakıp giden karımdan ve Tanrı'nın hizmetkârı olan kızımdan.

Annemden hiç bahsetmedim. Mercek altına almadığım tek kişi o.

Peki neden şimdi? Çünkü yaşlandım. Gangsterler son vurgunlarının ardından daima annelerine sığınırlar.

En çok da, en iyi kısmı sona saklamak istiyordum.

Annem mesafeli ve ketumdu. Ne kendisinden bahsetmekten, ne de başkalarının kendisinden bahsetmesinden hoşlanırdı. Hiçbir zaman başrolde olmamıştı, neden bir kitabın başlığı olsundu ki?

Ailesinde başrol annesinindi; evde babamın; babamın ölümünden sonra biraz da ben başrolde oldum. En büyük çocuktum, onu az üzmedim ama belki de en sevdiği çocuğu bendim.

Daima başkalarının kendisinin önüne geçmesine izin verirdi. Bugün onur mevkiini ona veriyorum, onu öne geçiriyorum. Onun için kahramanı o olacak bir kitap yazacağım.

"Bir kadın kahraman, bir kitapta birlikte yaşanması hoş olan genç bir kızdır."*

* Mark Twain (1835-1910), Amerikalı yazar.

Senin eski bir fotoğrafını buldum.

Olsa olsa yirmi yaşındasın, muhteşemsin.

Seni o zamanlar tanısaydım, sanırım sana âşık olurdum ve ilanı aşk ederdim. Ben her zaman seçkin, ince, çekingen, ketum, zeki bakışlı, yumuşak huylu ama aynı zamanda canlı kızları sevmişimdir.

Parmak uçlarım yansa da, korlarla ateşli bir mektup yazardım sana.

Geçmişimin katılaşmış toprağını didik didik ettim, kazılar yaptım, hatıraları gömüldüğü yerden çıkardım. Tanıklıklar topladım, annemin hafif bellek kaybına uğramış eski arkadaşlarıyla görüştüm, artık pek iyi hatırlayamıyor, karıştırıyorlar. Kendimi zamanın ışığıyla renkleri solmuş bölük pörçük hatıralar, fotoğraflar ve tanıklıklarla buldum. Yapbozu yeniden kurmaya çalışıyorum. Beynim delik deşik bir gravyer peyniri gibi, delikleri kapatmak için erkek kardeşlerimi ve kız kardeşimi yardıma çağırıyorum.

Sayfalar ilerledikçe annem yeniden hayat bulmaya başlıyor. La Paix sokağında bürodan dönerken, alışverişe giderken görüyorum onu. Ve onu daima endişeyle bekleyen kendimi.

Paix (Barış), nice kavgaya tanık olmuş bir sokak için ne tuhaf bir isim.

Eskiden La Paix sokağında kaldırım taşları vardı.

La Paix sokağında bir yemek sonu. Masanın etrafında üç kişiler, beyazlar giyinmiş annem hariç siyahlar içindeler. Annemin başında kocaman bir kurdele var, on yaşlarında olmalı.

Soluk çiçekleriyle duvar kâğıdı o dönemden, mobilyalar II. Henri. Anne ve babası dimdik ve vakur, ikisi de o dönemden. Duvar saati durmuş. Sahneden gerçek bir çekicilik yayılıyor, geçmişin çekiciliği.

Adeta bir Vuillard tablosu.

İkisi ciddi, annem değil. Hafiften haylaz bir gülümsemesi var. Orada kendini rahat hissetmiyor, geçmişte sıkılır gibi bir hali var. Dışarda eğlenen çocukları ve şimdiki zamanın gürültüsünü duyuyor olmalı.

Onlara katılmayı çok istiyor.

Tablodan çıkmak istiyor.

Annemin adı Marie-Thérèse'di; Bakire Meryem gibi Marie, manastırın taşlarını paspaslarken Tanrı'ya dua eden Lisieux'lü küçük azize gibi Thérèse.

Kutsallığın buhurları ve kokuları arasında yetişmiş olan annem deli dolu bir çocukluk yaşamamıştı, ailesinin yanında yüzü her gün gülmemiş olmalıydı.

Annesinin adı Delphine'di, biz ona "Arras'lı cici anne" derdik. Sert, neşeden yana fukara, daha ziyade sofu, azıcık soğuk, sıcaklık yaymayan biriydi. Pek dindar olmayan babamız yorgun olduğunda ona manastır kuşu diyerek alay eder, rahibelerini de al git yat, derdi.

Cici anne, rahibelere hayrandı. Evimize sık sık rahibeler gelirdi. Cici anne onları misafir ederken salondaki küçük bronz heykeli duvara doğru çevirirdi. Manneken Pis* pipisini gösteremezdi.

Cici annenin dini bir danışmanı vardı, adı peder Vittel'di. Durgun su gibi adamdı. Saçları, yüzü, mayasız kutsal ekmek gibi bembeyazdı. Sesinde hiçbir ifade yoktu. Mırıl mırıl konuşurdu, sanki çoktan cennete gitmiş gibi bir azize benzeyen bir havası vardı. Zaman zaman cici anne hastalandığında, eve gelip ona dua okurdu. Kuşağında Hz. İsa vardı, onu sırmayla işlenmiş bir bel çantasında saklıyordu. Evde onunla karşılaşınca, yere diz çökmek, ellerimizi kenetlemek, başımızı öne eğmek zorundaydık.

Tanrı'nın gözünün içine bakmak olacak şey değildi.

---

* Brüksel'de bir çeşmede bulunan bronz "işeyen çocuk" heykeli (ç. n.)

Üzerinde beyaz bir elbise, başında gelin gibi bir tül ve beyaz güllerden bir taç var. Annem Komünyon töreninde. Bir Saint-Sulpice gravürüne benzeyebilirdi. Ama hayır, gözlerini vecde gelen azize Teresa gibi gökyüzüne doğru kaldırmamış. Hiç etkilenmemiş gibi doğruca karşıya, fotoğraf makinesine bakıyor. Böyle kılık değiştirmiş bir halde orada bulunmasına şaşırmışa benziyor.

Orada ama tam olarak değil, çoktan biraz başka bir yerde.

On yıl sonra gelinliğiyle olacak.

O zaman daha ciddi olacak.

Tanrı'yla mal ayrılığı rejimindeydi.

Annemin babasının adı Camille Delcourt'du. Büyük annemiz onun ikinci karısıydı. İlki ölmüş, adı Flore'muş. Büyükannemizin kız kardeşiymiş. Dedem ailede kalmak için baldızıyla evlenmiş. Buharlı lokomotif kondüktörüymüş. Kızı ona tapardı. Büyükbaba nazik biriydi. O devirdeki bütün erkekler gibi bıyığı vardı. Bıyıklarını çekiştirdiğimizde gülerdi.

Arras'tan Mareuil'e bisikletle bizi görmeye geldiği günü hatırlarım. Portbagajının üstünde koca bir paket vardı, bizim için bir hediye. Trampet. Annem çok kızmıştı. O sessizliği severdi.

Annem biraz yaşlı bir çiftin kızıydı. O doğduğunda annesi kırk, babası kırk iki yaşındaymış. O devir için yaşlı sayılır. Annemin kendinden büyük iki üvey kardeşi vardı, Roger ve Maurice. Annem tek kız evlat olarak bir çocukluk yaşamış. Ciddi ve neşeli bir çocukmuş, ders notları çok iyiymiş, meraklıymış, sanatı severmiş. Suluboya resim yapar, müziği sever, kitap okurmuş. Mauriac'ı, Maxence Van der Meersch'i, Péguy'i, Verlaine'i, Bernanos'u yutarcasına okumuş.

En çok da hayal kurarmış.

Annem La Paix sokağındaki evin bahçesinde, on sekiz yaşında olmalı.

Kucağında siyah bir kedi var, galiba adı Pompon'du. Tıpkı büyük hayvan heykelcisi François Pompon gibi.

Kediyi okşuyor, kollarında bir bebek gibi tutuyor, ona sevgiyle bakıyor.

Dört yıl sonra kedinin yerinde ben olacağım.

Annem Lille Katolik Fakültesi'nde eğitim görmüş. On sekiz yaşında güzel bir genç kız olmuş. Güzel bir hayata hazırlanıyormuş.

Edebiyat diplomasını almış ve Fransızca öğretmeni olmaya hak kazanmış.

Fotoğraf teneffüste okulun avlusunda çekilmiş olmalı. Lens'te, annemin Fransızca ders verdiği Sainte-Ide Enstitüsü'ndeyiz.

Yüzü, fotoğrafçıya sırtan bir genç kız kalabalığının üstünden yükseliyor. Tefekküre dalmış gibi bir hali var, gözleri yarı kapalı, vecd içinde gülümsüyor. Sanki havalanıverecek. Puvis de Chavannes'ın bir başmeleği kadar ince, kırılgan, narin ve hafif.*

* Puvis de Chavannes (1824-1898), freskleriyle ünlü Fransız ressam.

Pas-de-Calais için,
değişken rüzgârlar,
deniz sakin olacak

Annem sevimli bir gençle tanışacak, çocukları olacak, mutlu olacak. Ciddi mi ciddi bir edebiyat öğrencisiyle tanışmış, adı Henri. Delikanlı onunla ilgilenmiş, annem ona ilgi duymuş. Sevimli bir çocukmuş, çocukları olacakmış, annem mutlu olacakmış. Ama babamız olacak adam bir kasırga gibi belirince annem dayanamamış. Genç edebiyat öğrencisi sepetlenmiş.

Kasırganın adı Paul'muş. Doktormuş, güven veriyiş, çekiciymiş, neşeliymiş, espriliymiş.

Annem onun çekiciliğine kapılmış.

Adam annemi altüst etmiş.

İnce organza bir elbisesi var. Onun kolları arasına sokulmuş, ışıl ışıl. Annem mutlu. Hiçbir şey olmaz ona, o yanında. O üniformalı, yardımcı hekim, onu koruyacak. Sevgi dolu bir jestle annemin yüzüne dönmüş.

Ayaklarının dibinde çiçek sepetleri var. Başları iri bir ortanca buketinin üzerinde öne çıkmış. La Paix sokağındaki evin küçük bahçesindeler, verandanın önünde.

İnsan fotoğrafın dışında siyahlar giyinmiş duygulu anne babayı hayal ediyor. Arras'lı cici annenin bile kırışıklıklarının arasında ışıldayan küçük bir gözyaşı var.

Nişan günü olmalı.

Mutlu olacaklarına dair rahatça bahse girilebilir.

Babam ilk eserini nişanlısına ithaf etmiş.

Verlaine değilmiş bu, bir şiir değilmiş, kafiye falan yokmuş.

Kitabın başlığı *Torsion du pedicule de la rate en position ectopique*'miş *(Ektopik Durumda Dalak Damarlarında Kasılma)*.

Tıp doktorasının teziymiş.

Nişanlısı çok etkilenmiş.

Üzerinde sade, beyaz bir elbise var, kestane rengi saçları kısa, hafif kıvırcık.

Başında beyaz bir dantel örtü var.

Gencecik.

Kollarında yerlere kadar inen bir çelenk var.

Ciddi ama üzgün değil.

Belki azıcık endişeyle karşıya, ufka bakıyor.

Yanında genç ve şık bir erkek. Siyah takım elbise giymiş, beyaz eldivenleri var, papyon kravat takmış. Dengeli bir duruşu var, kendinden emin ve hoşnut olduğu hissediliyor. O da ileri doğru bakıyor ama bir fatih olarak.

O gün annem öpülmüş, tebrik edilmiş.

Yaşasın yeni gelin.

Evlenmişler.

Annem mutluymuş, sırılsıklam âşıkmış.

Babam herhalde dünyayı dolaşan, her limanda dostları ve meyhaneleri olan, mükemmel bir sınır tanımayan doktor olurmuş.

Taşrada mühim biri ise asla.

Evlenince kendini Pas-de-Calais'de bir sağlık ocağının daracık sınırları arasına kapatılmış bulmuş. Aile babası kisvesinden çok çabuk sıkılmış.

Kravatını gevşetme ihtiyacı duymuş.

Nefes almak için.

Genç evliler Calais'ye yerleşmişler. Ben orada, İngiltere'nin karşısında doğmuşum. Uzun zaman İngiliz olduğuma inandım. Hayalimde beni Thames Nehri'nde boğduklarını kurardım, çoğu zaman gri olan Kuzey Denizi'nden güçlenerek çıkmıştım.

Annem hiçbir şey bilmeden kendini ev kadını olarak buluyor. Akşam yemekleri düzenlemesi lazım. Mutfağı şiir antolojilerinden öğrendiği için, kendisi bir şeyler uyduruyor. Bir defasında misafirlerine Kuzey'in geleneksel yemeklerinden birini yapmak istemişti, patates kroket. Mutfaktan bir türlü çıkamamış, yemek sofraya gelememişti. Babam kalkıp bakmaya gitmişti. Annemi kızartma tenceresinin başında gözyaşları içinde bulmuştu. Patates püresi kroket haline dönüşmek yerine yağın içinde küçük kurbağalar gibi zıplayan damlacıklar halinde etrafa sıçrıyordu. Annem ağladıkça, kurbağacıklar daha da çoğalıyordu. Misafire çıkarılmayacak bir haldeydi ve yenecek gibi değildi.

Annem felakete uğramıştı.

Babam becerikli davrandı. Onu sevgiyle teselli etti ve püreyi fırında ısıtarak durumu kurtarmaya girişti.

Babam o dönemde, annemin gözyaşlarını silmeye gayret ederdi.

Babam süratle denizden uzaklaşıp karaya oturdu. Ben doğduktan sonra Calais'den ayrılıp Artois'ya taşınmışız. Babam bir kır hekimi oldu. Karşılık olarak kendisine hiç reddetmediği bir bardak şarap ve bir külçe altın misali yarım kilo sarı tereyağı sunulan bir hekim; savaş zamanıydı.

Doktorun hasta ziyaretleri geç bitiyordu, eve tuhaf bir halde dönüyordu. Fazlasıyla neşeliydi, saçma sapan şeyler söylüyordu. Bazen kusuyordu. Hayatı romanlardan öğrenen annem endişeliydi, onun hasta olmasından korkuyordu.

Kimse ona gerçeği söylemeye cesaret edemiyordu. Bir gün endişelerini açtığı bir kadın ahbabı ona gerçeği söyledi: Kocası alkolikti. Annem bunun ne demek olduğunu pek bilmiyordu. Belki de alkolik biriyle hiç karşılaşmamış ya da böyle birine sadece Zola'nın ya da Maxence Van der Meersch'in romanlarında rastlamıştı. Onların evinde babası pazarları bir bardak şarap içerdi.

Daha sonra, kocasının evlenmeden önce de içtiğini öğrenecekti. Dul bir annenin örnek oğluydu, savaşta ölen babasını tanımamıştı. Örnek bir öğrenciydi, diplomayı cebine koyar koymaz vur patlasın çal oynasın âlem yapmaya karar vermişti. Bilinçli olarak yaptı da. İçkiye başladı.

Çoğu kişi bunu biliyordu, özellikle seminerdeki eski öğretmenleri, papazlar, ama bunu ona söylemeye cesaret edemiyorlar, onun için dua etmekle yetiniyorlardı. İçlerinden biri, peder Deseille, babaannemle işbirliği yaparak annemle tanışmasına aracılık etmişti. İyi ahlaklı Katolik bir genç kızın, Tanrı'nın da yardımıyla, delişmen delikanlıyı doğru yola getireceğini düşünüyordu.

Bu anneme gücünün üstünde bir görev yüklemek demekti.

Ona korkunç bir armağan vermişlerdi.

Yirmi yaşındaydı.

Beş yıl sonra babam benden sonra doğan iki çocuğu, Yves-Marie ve Bernard ile birlikte nihayet Arras'ta cici annenin La Paix sokağındaki 21 numaralı evine yerleşiyordu.

Bu belki de XVIII. yüzyıldan kalma, taş ve tuğladan eski bir evdi, sevimli küçük bahçesi, havuzu, pergolası, muzzam bir gül ağacı ve ardıç kuşlarıyla dolu yaşlı bir kiraz ağacıyla bir burjuva eviydi. Büyük bir evdi, on beş odası vardı, yani on beş adet haç.

Cici anne kendi evinde olduğumuzu unutmamamız için elinden geleni yapardı. Birinci kattaki iki odayı kendine ayırmıştı, hiç evlenmemiş, eskiden öğretmen olan, çoğu zaman emekli aylığıyla Fournier ailesine destek çıkan tatlı, cömert kız kardeşi Julie Teyze'yle beraber orada kalıyordu. Babam hayatının sonuna doğru Julie Teyze'ye şöyle yazacaktı: "Siz olmasanız halimiz ne olurdu, düşünmeye bile korkuyorum."

Salonu muayenehaneye çevirmişlerdi. Salona bir çalışma masasıyla, üzerinde bir satir büstü ile Michelangelo'nun Musa heykelinin alçı kopyası duran bir kütüphane yerleştirilmişti. Piyanonun yanında bir ameliyat masası. Chopin'in yerini Hippokrates almıştı.

Girişteki küçük oda bekleme salonu olmuştu, oraya sandalyeler ve üzerine eski Paris-Match dergilerinin konduğu alçak bir masa konmuştu.

Evin giriş kapısının üstüne bakır bir levha çakılmıştı, üzerinde şunlar yazılıydı:

Doktor Paul FOURNIER
Eski hastaneler yardımcı hekimi
Fakülte diploması
Muayene saatleri 09-12 arası

Annem hiç de göründükleri kadar uslu olmayan altı, beş ve iki yaşlarındaki üç çocuğu, Jean-Louis, Yves-Marie, Bernard ve iflah olmaz kocasıyla, yirmi sekiz yaşında çocukluk evine geri dönmüştü.

Orada otoritesinden hiçbir şey kaybetmemiş annesini yeniden buluyordu.

Korkunç fırtınalar atlatacaktı.

Pas-de-Calais'de aşırı serinlik

Geçenlerde kardeşim Yves-Marie şaşırtıcı bir keşifte bulundu. La Paix sokağı, 21 numaralı evde 1869 yılında Paul Verlaine oturmuş. Burada sefih bir hayat sürmüş.

Babamın adı tıpkı Verlaine'inki gibi Paul'dü.

Babam tıpkı Verlaine gibi içiyordu. Absentin yerini Byrrh almıştı.

Annem Verlaine'e hayrandı ve öğrencilerine onu okutuyordu. Verlaine'in şiirlerini kopya ettiği defterini buldum.

O bu evde sonbahar kemanlarının uzun hıçkırıklarının yankısını duymuş olmalı, melankoliyi buradan kapmış.

La Paix sokağına yerleşmelerinden kısa bir süre sonra babam evlilik yıldönümlerini kutlamak için annemi bir restoranda akşam yemeğine davet etmeye karar vermiş.

Sekiz yıldır evliymişler. Ben yedi yaşındaydım.

Annem odasında uzun uzun hazırlanmıştı.

Biz çocuklar akşam yemeğini cici anneyle yemiştik. Tekesakalı ve jambon vardı.

Annem aşağı inmişti. Çok güzeldi, üzerinde mavi ipekten pırıltılı bir elbise vardı, gurur duymuştuk.

Cici anne elbiseyi fazla dekolte bulmuştu. Annem önüne göğsünü kapatacak bir şey iliştirmeye söz verdi.

Akşam yemeğini bitirdikten sonra, anneme iyi akşamlar demeye gittik. Elinde bir kitap ve modern görünmek adına bir sigarayla, salonda oturuyordu. Babamı bekliyordu. Onu öperken Craven marka parfümünün kokusunu aldım.

Biz yatmaya çıktık, yatakta kitap okumamıza izin vardı. Ben *Tenten Amerika'da*'yı okuyordum.

Uyandım, kitabımın üstünde uyumuşum. Geç olmalıydı, ev sessizdi.

Merdivenlerde bir ayak sesi duymuştum.

Annemdi, yapayalnız yukarı çıkıyordu.

Bana sanki ağlıyor gibi geldi.

Annem bir ormanda, hazır olda duran bir asker gibi büyük bir ağacın önünde ayakta duruyor. Etrafında kimse yok. Fotoğrafın ortasında dimdik duruyor, bir kolunu arkaya atmış, diğeri vücudu boyunca aşağı sarkmış.

Tuhaf fotoğraf. Kim çekmiş bilmiyorum.

Ona bir tablo gibi bir başlık koymak gerekseydi, Ormanda yalnız bir kadın *denebilirdi.*

İnsan ormandan ziyade yalnızlığı hissediyor.

Küçükken maskaralık yapmayı çok severdim. Annemi güldürmeye bayılırdım. Sessiz skeçler, pantomimler oynardım. En büyük numaram evlenme teklifiydi.

Şarlo tarzında 1900'lere özgü kıyafetler giyerdim. Bir denizci şapkası takar, Julie Teyze'ye evlenme teklif ederdim. Etrafında dans eder, reveranslar yapar, kaş göz süzer, elini öperdim. Bazen teklifimi kabul ederdi.

Annem buna çok gülerdi, onu böyle gülerken görünce ben de mutlu olurdum.

Oysa "evlilik" kelimesi onun gülmesini gerektirecek bir kelime değildi.

"Onun 'neşeli' kelimesini duyduğunda ya da kullandığında, daima 'neşeli neşeli evlenelim' deyişini hatırlıyorum ama bunu hiç de neşeli olmayan bir tonda söylerdi."

Torunu Anne.

Annem kocasıyla gurur duyardı. Babam yakışıklıydı, yapılıydı, güven vericiydi, hiçbir şeyden korkmazdı. Ona, Chopin seven ve her şeyden korkan romantik ve kırılgan genç kıza güven veriyordu. Onu güldürüyordu.

Babam hastalarının hayran olduğu mükemmel bir hekimdi. Bir gün bir hastası bana şöyle demişti: "Senin baban var ya, insan o memnun olsun diye iyileşmek istiyor."

Annem de babama tıpkı hastalarının gözüyle bakardı. O da onun kendisini ölmekten kurtaracağına inandı. Tam tersi oldu, babam annemi neredeyse öldürdü.

Annem kocasından utandı.

Etrafına herkesten farksız bir çift oldukları görüntüsü vermek istiyordu. Zordu bu. Babam herkes gibi değildi.

Dostlarının evlerine davet edildiklerinde babam eve kör kütük sarhoş döner, annem kopkoyu bir kahveyle onu ayıltmaya çalışırdı. İşe yaramazdı, babamın sarhoşluğu devam ederdi.

Sokakta annemin çabalarına rağmen dik yürüyemezdi. Annem onun yalpalamasına engel olamazdı, babam daha ağırdı, asıl o annemin yalpalamasına sebep olurdu.

Onların sendeleye sendeleye yürüyen bir çift olarak o duygulandırıcı hatıraları hâlâ gözümün önünde.

"Biliyorsun" derdi annem hüzünlü bir bakışla, "iyi olduğunda ne kadar nazik olduğunu tahmin edemezsin. Çok mutlu olabilirdik..."

Annem derslerimizi takip ederdi. Kardeşim Yves-Marie'den çok memnundu, bana gelince, benimkisi bambaşka bir hikâye. İnsanlar annemden bahsederken Yves-Marie'ye "senin sevgili annen", bana ise "senin zavallı annen" derlerdi.

Okulda velim annemdi. Babamız çocukları olduğunu unutmuş gibiydi. Annemin hali duldan beterdi.

Her hafta karnelerimizle beraber, bir de benim için sınıfta alıkonma cezası notu imzalardı.

İlk defasını hatırlıyorum. Anneme imzalatmaya cesaret edememiştim. Aklıma bir fikir gelmişti. Notu almış, metni saklamak için gayet ustalıkla katlamış ve sadece imzalaması gereken küçük beyaz kareyi açıkta bırakmış ve ondan "Nasıl imza atacağını göstermesini" istemiştim.

Soru sormadan imzalamıştı.

Annem saftı. Aklına hiç kötülük getirmezdi. Ona her şeyi, hatta kabarık bir çeki bile imzalatabilirdiniz.

Her gün akşam yemeğinden sonra mutfakta akşam duası vardı. Bütün aile orada toplanırdık, meyhanedeki babam hariç. Sandalyeler çevrilir, dua köşesindeymiş gibi sandalyelerin önünde diz çökülür, ışıklar söndürülür, dua edilir ya da dua edermiş gibi yapılırdı.

Duayı cici anne yönetirdi. *Kutsal Babamız*'la başlar, arkasından *Selam sana Meryem*, *Günah çıkarma duası*, *Tövbe duası* ve Meryem Ana'ya edilen bir dua olan *Hatırlayın*'la devam ederdi.

Mutfak karanlık olduğu için bundan yararlanırdık. Kıs kıs güler, kıkırdar, hayvan sesleri çıkarır, birbirimizi çimdikler, kaba etlerimize iğneler batırır, gülmekten katılırdık. Cici anne küplere biner, geceleyin ölecek olursak cehenneme gideceğimizi söylerdi.

Bazen ışığı yakardı. O zaman da bizi başımız ellerimizin arasında, gözlerimiz kapalı, aniden huşu içinde bulurdu.

Sandalyesinin önünde diz çöken annemin başı çoktan geceye karışmış olurdu.

Büyüyen ilk dördün,
gökyüzü çok bulutlu,
yer yer parçalı bulutlu

Annem havaya yükselen dumana bakıyor, hayal kuruyor.

Trendeyiz, üçüncü mevkide. Sıralar tahta, tren buharlı, annem pencerede.

Raismes'deki Tonton Maurice'ten geliyoruz, Arras'a dönüyoruz.

Tren yavaşlıyor, istasyona giriyor.

Arras değil burası.

Annem treni şaşırmış. Kederli Buston Keaton bakışlarıyla bakıyor, ama bizim içimizden gülmek gelmiyor. Arras'a dönmek için bir tren bulabilecek miyiz?

Annem dalgındı, kafasında bir yığın düşünce itişir kakışırdı. Fırında tavuğu, gömleğin üstünde ütüyü unutacak, masa örtüsünü içinde küçük kaşıklarla pencereden silkeleyecek ve istasyonlarda treni şaşıracak kapasitedeydi. İkide bir de anahtarlarını kaybederdi. Çöp bacası olan bir apartmanda otururken, atılmaması gereken şeyleri sık sık bacaya attığı olmuştu. Bodruma inip çöp tenekelerini karıştırmak zorunda kalmıştı. Birçok kez anahtarlarını, bir gün de evlilik yüzüğünü orada bulmuştu.

Yüzüğü oraya belki de bile bile atmıştı.

Küçükken ölüm ve yetim kalma korkusuyla hastalık derecesinde endişeli yaşardım.

Annem ne zaman evden çıksa, dönene kadar çok fena olurdum. Sonradan, Pierre Loti'de de aynı endişelerin olduğunu öğrendim. Bu yüzden onu daha da ilginç buldum.

Benim için bir çocuğun başına gelebilecek en kötü şey, annesini kaybetmekti. Babası o kadar mühim değildi.

Annem gecikecek olsa, mutlaka ölmüştü ve ben de ölmek isterdim.

Annemiz defalarca öldü. Biz aralıklarla yetim kaldık.

Gülün dikeni batsa, tetanos olur; başı ağrısa beyninde tümör; grip olsa verem olurdu.

Daima ölümcül hastalıkları seçerdi, iyileşmesi imkânsız hastalıkları. Arazları, virüsün kuluçka zamanını bilirdi.

Bütün bunları babamın kitaplarından öğrenmişti.

Annem herhangi bir ölüm istemiyordu. Ona romantik bir ölüm lazımdı. Diken batması ve tetanos, bu kuşkusuz şair Rainer Maria Rilke'ye* bir saygı duruşuydu.

Birkaç kez tetanos oldu. Bizi uyarmıştı: Ele bir diken batınca, insan on üç gün sonra ölüyordu; ayağa batarsa bu süre yirmi bir gündü.

İlk tetanosunu hatırlıyorum. Parmağına diken batmıştı. Günlerden salıydı. Takvimime baktım, on üç gün saydım ve "annemin ölümü" diye not düştüm. Pazara rastlıyordu.

Bir sürü tetanostan sonra not etmeyi bıraktım.

Annem tüberkülozu da severdi. O dönemde iyi tedavi edilemeyen bir hastalıktı. Babamın bu yüzden ölen hastaları vardı. Özellikle seçkin ve içli bir hastalıktı. Romantik dönemde buna verem deniyordu, ince hastalık; insan zafiyetten ölüyordu.

Annem balmumu tenli süzgün yaratıkların uzun şamdanlar gibi tükenip gittiği ve zarif dantel mendillere ciğerlerini tükürdüğü şatolar hayal ediyordu.

Yolculuklara çıksın, *La Traviata*'nın müziği eşliğinde Marguerite Gautier'yle** birlikte göçüp gitsin isterdi.

---

* Rainer Maria Rilke (1875-1926), Avusturyalı şair. Bir gül dikeninin batması sonucu öldüğü söylenir.

La Traviata, Verdi'nin *Kamelyalı Kadın*'dan (Alexandre Dumas fils) uyarladığı opera. Marguerite Gautier, Kamelyalı kadın.

Annem müziği severdi. Evde bir piyanomuz vardı, markasını hâlâ hatırlarım, bir Kriegelstein'dı. Açık renk ahşaptandı, partisyonu aydınlatmak için mumların konduğu bronz aplikleri vardı. Yuvarlak taburesi kırmızı kadife kaplıydı. Tabureyi yükseltip alçaltmak için hızla döndürerek eğlenirdik.

Annem çok düzgün çalardı, ders almıştı. Altmış yıl sonra aklımda hâlâ onun en sevdiği parça var, Brahms'tan bir vals, *opus 15 la majör vals*. Onu buldum, tam bir dakika otuz altı saniye sürüyor.

Bir dakika otuz altı saniyelik bir mutluluk. Mutluluk asla daha uzun sürmüyor.

Bir gün babam anneme kemanla eşlik etmek istedi. Küçüklüğünde keman çalmayı öğrenmişti. O zamandan birkaç hatıra ile küçük bir ders kemanı kalmıştı.

Düetleri feci oldu. Keman gıcırdıyor, piyanoya yetişmeyi beceremiyordu. Sanki her biri farklı bir parça çalıyordu. Annem gülmekten ölmüştü. Bizi güldürdüğüne memnun olan babam da yanlış üstüne yanlış çalıyordu.

Biz, annemin tek başına çalmasını isterdik, daha güzel oluyordu.

Onlar birbirlerine ne eşlik etmek için, ne de birlikte çalmak için yaratılmışlardı.

Babam bazen anneme acayip hediyeler alırdı, bu hediyeler annemin hoşuna gider miydi bilmiyorum ama her halükârda onu güldürürdü. Bir keresinde babam eldiven ve parfümle gelmişti. Parfüm şişesi altın yaldızlıydı ve tıpkı panayırlardaki çekilişlerde kazanılanlara benzeyen Eiffel Kulesi şeklindeydi. Çok ağır bir kokusu vardı. Annem bunun yararlı bir parfüm olduğunu söyledi, sinekleri öldürüyormuş.

Eldivenler kalın siyah deridendi, manşetleri dirseğe kadar çıkıyordu ve krom kaplı kocaman kancaları vardı. Motosikletlilerin taktığı eldivenlerdendi. Babam bunların çok sağlam olduğunu söylemişti, jandarmadan arkadaşlarında da aynısı varmış.

Annem onları asla takmadı.

Bir yıl, cici annem ile Julie Teyze birlik olup anneme bir Roma seyahati armağan ettiler.

Cici annemin zihninde bu bir hac ziyaretiydi. 1950 yılındayız, kutsal yıl.

Annem havalarda uçuyordu, şehri gezebilecekti.

Cici anne onu başında dantel örtüyle bir kilisede huşu içinde dua ettiğini hayal ederken, annem müzelerde fink atıyor, güneşin altında dondurmalar yiyordu. Kartpostallarını pullar yüzünden sabırsızlıkla bekliyorduk.

Annemiz inançlı biriydi ve ibadet de ederdi ama ölçülü olarak. Zaman zaman içinden, sonsuz iyi Tanrı'nın neden kendisine böylesine zor bir hayatı münasip gördüğünü sormuş olmalıydı.

Tanrı'dan bahsederken, her zaman "eğer varsa..." diye eklerdi.

Çok parası olmayan annem, her şeye rağmen bizi konsere götürmeyi başarırdı.

Chopin'i çok severdi, sırf tüberkülozu yüzünden de değil. Bir keresinde hep birlikte Arras'taki bir konser salonunda piyanist Alfred Cortot'yu dinlemeye gitmiştik.

Aix-la-Bain'de Bourget Gölü'nün karşısında, Beethoven'ın *Yedinci Senfonisi*'ni ilk kez dinledim. Akşamdı, alacakaranlıktı, Pasdeloup orkestrasının şefinin adı Jean Fournet'ydi. Çok rüzgârlıydı, partisyonlar gecenin içinde tıpkı iri martılar gibi göle doğru uçuşuyordu. Allegretto bölümünde tüylerimin nasıl ürperdiğini asla unutamam.

Vichy'de bir konseri hatırlıyorum. Salonda besteciler vardı. Henri Saguet oradaydı, *Les Forains* isimli eseri çalındı. Henri Tomasi de oradaydı. Bestecileri capcanlı karşımda görmek beni çok etkilemişti. Benim için besteciler hep ölmüş kişilerdi.

Annem bizi sinemaya da götürürdü. Bir öğleden sonrayı hatırlıyorum, on bir yaşındaydım. Küçük orkestra şefi harika çocuk Roberto Benzi ile *Prélude à la gloire*'ı görmek için kuyruğa girmiştik.

Arkadaşlarımın annelerine bakıyordum. Bunlar kocaman hanımlardı, hemen hemen hepsi de annemden iriydi. Annem en güzel anneydi, oysa çoktan otuz beşine girmişti. Herhalde gül olan beyaz çiçekli kırmızı bir elbise giymişti, "güzel anneme beyaz güller..."

Bir gün ben otuz beş yaşıma girdim, bu bana tuhaf geldi, annemin yaşındaydım.

İnsanların yaşıyla her zaman sorunum olmuştur. Zamanın sadece geçtiğini, durmadığını unutuyorum, insan ancak sonradan, bıraktığı izlerden anlıyor zamanı.

Annem, sabah babamın hasta ziyaretlerine gitmek için çıkarken onu öperek şöyle dediğini anlatırdı: "Gördün mü, şu kapıyı açıyorum, çok iyiyim, ya bu akşam nasıl olacağım?"

Nasıl olacağını önceden bilirdi.

Zinde değil.

Bizim için sabah tamamen zinde olan ve sevilen babayla akşam nefret edilen kapkara baba vardı. Hayatının sonlarına doğru sabahki baba da artık zindelikten çıkmıştı, artık tıraş olmuyordu ve öksürüyordu.

Komşu evin baca duvarında Byrrh'in faydalarını öven iki metrelik renkli resimdeki şişeye dayanamayacağını bilirdi: "Güçlendirici ve uyarıcı kınakınalı kalite şarap; normal ya da çok taze Seltz suyuyla sulandırılmış, birinci sınıf bir serinletici ve susuzluk giderici."

Paimpol'lü endişeli annem her akşam içinde bir sıkıntıyla sarhoş gemisinin dönüşünü beklerdi.

Babam kursağında yirmi Byrrh'yle eve döndüğünde, uyarıcı ve güçlendirici etkiden eser olmazdı. Évian suyundan başka bir şey içmediğini geveleyerek yıkılır kalırdı.

Geçenlerde babamın sağlığına bir Byrrh içtim. Pek sevmedim.

Belki de ancak yirmincide iyi geliyordur.

Annemiz üç erkek çocuk yetiştiriyordu.

Boğazına düşkün ve hızla büyüyen üç oğlan.

Annem babama güvenemiyordu, babam fazla kazanmıyordu. Hastaları ödemese bile, yine de onlara rapor yazardı. Hastalar çok memnundu, para kazanıyorlardı. Babam para kaybediyor, vergi ödüyordu. Her şeye rağmen gene de cebinde arkadaşlarına Byrrh ısmarlayacak kadar kâğıt para bulundururdu.

Bazen uyuduğunda annem onun ceplerini karıştırırdı.

Julie Teyze bize yardım ediyordu ama annem ondan daha fazlasını istemeye cesaret edemiyordu. Evde "yazılar" yazıyordu. Belediye ona iri rulolar halinde kâğıtlar veriyor, annem de bunları isim ve rakamlarla sütunlar halinde dolduruyordu. Herhalde şiir yazmayı tercih ederdi.

Babam annemin çalışmasını istemezdi. Bir doktor karısı çalışmaz. Bu yüzden annem de gizli gizli yapıyordu.

Bir akşam babam her zamankinden erken bir saatte çok yorgun bir halde eve döndü. Yemek odasında masanın üstündeki kâğıtları gördü. Küplere bindi. Ne kadar kâğıt varsa hepsini alıp pencereden dışarı fırlattı ve yukarı yatmaya çıktı. Gidip bahçeden kâğıtları toplamak zorunda kaldık.

Annemiz dışarda bir iş bulmaya karar verdi. Redaktör olarak valiliğe girdi. Bir sınava girmesi gerekmişti. Yeniden öğrenci olmuştu, hukuk gibi yeni konular öğreniyordu.

Bir gün babam onu ders çalışırken yakaladı. Bir sınava hazırlandığını anladı. İlk kez çok sert davrandı. Annemi saçlarından yakaladığı gibi kapı dışarı attı.

Annem sınavı birincilikle kazandı. Annemiz memur oluyordu, biz de memur çocukları. İçkici-doktorun-oğulları olmaktan çok daha iyiydi.

Valilik La Paix sokağındaki evimizin hemen yakınındaydı. Annem severek gitmiyordu ama gönülsüz de değildi, başka çaresi yoktu. Büroda çok sessizdi. Ciddi ve bilinçliydi, sesini çıkartmıyor, kimseyle yakınlık kurmuyordu. Bakışları içe dönüktü. Günlük şeylere bakmıyordu, havaya bakıyordu, bu yüzden haksız yere burnu havada biri olduğuna inanıyorlardı. Ya da insanlara biraz tepeden baktığına. Sadece çekingen ve mesafeliydi.

Valilikte yirmi yıl kalacak ve servis şefi olarak emekli olacaktı.

Annemiz büroda çalışmaya başlayınca bazı burjuva kadınları ona selam vermez oldular.

Oysa bunlar dini bütün katoliklerdi. Ayinlerde hep en ön sıralardaydılar. Dua eder, "Birbirinizi sevin" diye ilahiler söylerlerdi.

Biz çocuklar arkadaşlarımızın ne ikindi kahvaltılarına, ne doğum günlerine ne de ilerdeki sürpriz partilere davet edilirdik. En iyi arkadaşlarımdan birinin ailesi tarafından düzenlenip benim davet edilmediğim bir akşamı hatırlıyorum. İntikam almak için mahallede ne kadar orta halli ve yalın ayak başı kabak çocuk varsa onlara sahte davetiyeler göndermiştim.

Annem bize ayakkabı almak için paraya ihtiyaç duyunca, babamızdan isterdi. Babam her defasında bu kadar sık para istediği için hayret ederdi. Herhalde ayakkabılarımızın da bizimle beraber büyüdüğünü düşünüyor olmalıydı.

Öyleyken annem tutumlu davranırdı.

Yves-Marie'ye benim ayakkabılarımı, Bernard'a Yves-Marie'ninkileri giydirirdi, bir tek ben yeni ayakkabı giyerdim.

Annem ayakkabılarımızı tamir etmeyi de öğrenmişti.

Kunduracı aletleri satın almıştı, dökme demirden ayak şeklinde küçük bir örs, nalçalar ve küçük çiviler.

Ayakkabılarımızın pençesine atlara yapıldığı gibi demir çakardı. La Paix sokağının kaldırım taşlarında koştururken bu demirler çok gürültü çıkarırdı.

Kartvizitine, edebiyat öğretmenliğinden sonra kunduracılığı da ekleyebilirdi annem.

Kuzey Denizi üzerinde
hafif alçak basınç
beklenmekte

Annem babamı terk etmeyi çok isterdi ama böyle şeylerin yapılmadığı kutsal devirlerdeydik. Boşanma henüz evlililikten türeyen bir ürün değildi, ölümcül bir günahtı. Tanrı'nın kutsadığı şey silinemezdi.

Cici anne, kutsal evlilik bağı koparılamaz derdi. Eğer mutsuzsan, sonuna kadar mutsuz kalman ve yüce Tanrı'ya şükretmen lazımdı.

Bir akşam anneme babamdan o kadar gına gelmişti ki, onun eve dönmesini engellemeye karar verdi. Evin giriş kapısının sürgüsünü içerden kilitledi.

Babam geç döndü. Kapının içerden kilitlendiğini fark edince, basamaklara oturdu ve bisikletinin pompasıyla kapıya vurmaya başladı, uzun uzun...

Sabah babam odasındaydı. Annem dayanamamış, gidip kapıyı açmıştı.

Annem çoğu zaman yelkenleri suya indirirdi.

Her sabah odasında kusmaya çalışan annemi duyuyorum. Bu gündüzleri de oluyor. Hasta olmasından korkuyorum.

Bir sabah, mutfakta midesi bulandı. Endişeli halimi görünce beni teselli etti. Bana hasta olmadığını, tersine bunun normal olduğunu anlattı. Annelik hastalığıymış onunkisi.

Sekiz ay sonra küçük bir erkek ya da kız kardeşim olacaktı. Bana memnun olup olmadığımı sordu, hayır diyecek değildim ya.

Haber aklımı karıştırdı. O gün Arras'tan yirmi kilometre ötede Hersin-Coupigny'deki kuzen Jean'a gidiyorduk. Annemle babam arabayla gidiyorlardı, ben bisikletle gitmek istemiştim. Yolu hatırlıyorum, aklımda sadece yeni haber vardı, on dört yaşındaydım, küçük bir erkek ya da kız kardeşim olacaktı. Yokuşları unutuyor, pedal çeviriyordum, kendime ismini ne koyacaklar diye soruyordum, esas soruyu sormuyordum. On yıl sonra, Mathieu'nün doğumundan sonra karım ikinci kez hamile kaldığında sorduğum soruyu. Bu çocuk diğerleri gibi normal bir çocuk olacak mıydı?

Annem bizi deniz kenarında bir tatile götürmüştü.

Babam bizimle asla tatile gelmedi. Bize asla yüzme öğretmedi. Bize asla kumdan kaleler yaparken yardım etmedi. Biz onu asla mayoyla görmedik. Biz onu her zaman elinde fi tarihinden kalma deri çantası, doktor kılığında tanıdık.

O Arras'ı, meyhanelerini, arkadaşlarını, Byrrh'larını tercih ederdi.

Annem bizi tek başına yetiştirdi. Benim huysuzluklarıma ve kaprislerime tek başına göğüs gerdi.

İstasyonda, bizi Bretonya'ya götüren trende başlardı bu. Üçüncü mevkide oturmaya, yüksek sesle konuşup sarmısaklı sosisli sandviçler yiyen çulsuzlarla yan yana oturmaya katlanamıyordum. Güzel kıyafetleri olan, hoş kokan ve yemekli vagonda yemek yiyen zarif zenginlerin yakınlığını tercih ediyordum.

Birinci mevkide olmak istiyor, gidip oraya yerleşiyor ve ayaklarımı karşı sıraya uzatıyordum. Bazen kontrolörle sorun çıkıyor, gidip annemi görmesini söylüyordum.

Annem Quiberon'da başında hâlâ başlığı olan yaşlı bir Breton kadınından denize yakın, iri böğürtlenlerle kaplı alçak taş duvarlarla çevrili bir balıkçı evini kiralıyordu. O dönemlerde sahil ıssızdı.

Fırtınalı günlere bayılırdık. Kıyı vahşi, deniz beyaz, kayalıklar siyahtı, bulutlar Turner'den, gümbürtü Wagner'dendi.

Tatil ayları boyunca annemin kafasını şişirirdim. Bir defasında makaralı olta aldırtmak için tutturdum. Rıhtımda kayabalığı avlamak için pekâlâ da yeterli küçük bir oltam vardı, ama takmıştım bir kere, at-çekli oltayla avlanmak istiyordum.

Bir başka yıl, kanom olsun istedim. Kardeşlerimle ben bembeyaz bacaklarımızla plajda batıp çıkar, küçük midyeler toplarken, yanlarında güneş yanığı kızlar, kanoyla geçen gençleri gördükçe kıskanıyordum.

Plaj görünüyor ama deniz yok. Uzakta büyük villalarla kıyı.

Annem ayakta, yapayalnız, dimdik durmuş.

Denize bakıyor olmalı.

Kruvaze bir hırkası ve bir şortun üzerinde tokası parıldayan bir kemeri var. Şimdi plajlarda görülenler gibi kısa bir şort değil bu. Bej rengi kaba bezden bir şort, çok kısa değil, geniş, daha çok bermuda denilebilir. Annem cici annenin orada olmamasından yararlanıp bacaklarını gösteriyor. İnce bacakları var, sporcu bacakları. Her zaman karanlıkta, valilikteki çalışma masasının altında duran bacakları güneşte olmaktan hoşnut olmalı.

Bir yıl annem bize Raz Burnu'na otobüsle bir tur armağan etti.

Denizin karşısında kolunu ufka doğru uzatıp ciddi bir tonla: "Karşısı Amerika" diyen rehberi hatırlıyorum. Uzun zaman gözlerimi ufka dikmiş ama hiçbir şey görememiştim, çok sis vardı.

Daha sonra gruptan ve rehberden ayrılıp deniz kenarındaki kayalara tırmanmıştık. Annem bizi takip ederken zorlanıyordu. Kocaman karnında kız kardeşimiz vardı.

Dönüş için geç kalmıştık, annem hareket saatini unutmuş, otobüs de bizi beklemeden gitmişti. Dönmek için taksiye binmek zorunda kaldık.

Ben öne şoförün yanına oturdum. Taksiyle döndüğümüz için gururlanıyordum. Beni görsünler istiyordum.

Arka koltukta Yves-Marie'yle Bernard'ın arasına sıkışan annem yıkılmış vaziyette taksimetrenin dönüşüne bakıyordu.

Deniz soğuk,
kışları 6 derece

Annem, cepheye giderken çıkınını hazırlayan küçük bir asker gibi, yapay deriden küçük bavulunu hazırladı. Doğumevinde doğum yapacak. Tek başına yürüyerek gitti. Babam erkek mi kız mı bilmeden dördüncü çocuğunun doğumunu kutlamak için meyhanede olmalıydı.

Kız oldu, adı da Catherine. Üç erkek kardeş koca parmaklarıyla bu minicik narin şeye dokunmaya cesaret edemiyordu. Akşamları annem babamın onu kollarına alarak düşürüp kırmasından korkuyordu.

On yıl sonra La Paix sokağındaki bu doğum evinden eve dönecektim.

İlk oğlum Mathieu doğdu.

Annem beni merdivenin başında bekliyor, sabahlığı açık renk, bir aplikten gelen ışık arkadan vurmuş. Sanki bir ölünün heykeli.

Sarsılmışım, elim ayağım kesilmiş. İlk kez içimden ona hoş bir şeyler söylemek geliyor. Beceriksizce bir cümleye başlıyorum: "Çocuk sahibi olmak ne demekmiş bugün anladığımı söylemek isterdim sana..."

Devam etmeme izin vermeyecek, sert bir şekilde sözümü kesecek:

"Akşam yemeğini ısıtacağım."

"Babam sert, annem endişeliydi,
Kız kardeşim mağrur ve sessiz,
Ev insanlardan uzakta yaşardı
Çetin savaşlarla dolu."

"Babamın çalışma odasında bağırdığını duyardım,
Ve annemin ağladığını,
Nefret içimde kabarırken."

Şair Pierre Jean Jouve bu dizeleri 1919'da Arras'ta yazmış.

* Pierre Jean Jouve (1887-1976), Arras'lı Fransız şair ve yazar.

O yıl annem bizi deniz kıyısına tatile götüremedi. Arras'a yirmi kilometre uzaklıktaki Bouvigny-Boyeffles'e gittik. Büyük bir parkı ve yüzme havuzu olan küçük bir yaz kampıydı.

Annem ek binalarda bir lojman kiraladı. Koğuşta gibi üçümüz bir odada yattık. Biz oğlanlar tek kişilik küçük yataklarda, annem geniş bir yatakta yattı.

Bir gece uyandım ve bir ses duydum, bir sızlanış gibiydi. Önce bunun bir fare ya da bir kuş olduğunu sandım. Annemin yatağından geliyordu.

İyice dinleyince anladım. Annem bizi uyandırmamak için yorganının altında sessizce ağlıyordu.

Önce onun kâbus ya da kötü bir rüya gördüğünü düşündüm ama devam edince, gerçekten de ağladığını anladım. Bir tek ben duymuştum, kardeşlerim uyuyordu.

Normalde çocuklar ağlar, yetişkinler değil. Hele anneler hiç, onlar ağlayan çocukları avutmak için gelmişlerdir dünyaya.

Burada roller tersine çevrilmişti. Tersine bir dünyaydı.

Bir an kalkıp onu teselli etmeyi düşündüm.

Cesaret edemedim. Üstüne çektiği yorganın altında sessizce ağlıyorsa, saklanıyor demekti. Ağladığı duyulsun istemiyordu.

Bu bir kâbus değildi, bu sona erecek kötü bir rüya değildi.

Hayatı kötü bir rüya olduğu için ağlıyordu o. Elimden bir şey gelmezdi.

Babamıza en fazla kızdığımız konu annemizi ağlatmasıydı.

Biz onu mutlu görmek istiyorduk.

Bir gün annem ve babamla arabadaydım. Araba sadece iki koltuğu olan bir Simca 5'ti. Ben arkaya, yere oturmuştum. İkisini de görüyordum. Babam anneme nazik davranıyor, onu güldürüyordu. İkisi de sadece bana aitti, sanırım asla o günkü kadar mutlu olmadım. Annemin bir an dönüp bana baktığını hatırlıyorum. Şöyle sormuştu: "Bizimle beraber olmaktan memnun musun?" Hiç cevap vermedim, çocukların en mutlusu olduğumu görüyordu.

Bunun uzun süre, belki de daima böyle devam edebileceğini hayal etmeye koyuldum.

Annem, sağlığına kavuşması için babamı dağlara gitmeye ikna etti. Alkol ve tütünden mahvolan ciğerlerini iyileştirecek. Kırk yaşında ama şimdiden yaşlı bir hali var, uzun beyaz saçlar, sabahları saatlerce öksürüyor. Her gün yıkanmıyor, ayak tırnaklarını kesmiyor, bazen hasta ziyaretlerine terlikleriyle gidiyor. Berduşa benzedi, annem utanıyor.

Schlucht Boğazı'na tepeden bakan büyük Altenberg Sanatoryumu'nda tedavi gördü, imparator Franz-Joseph'in kaldığı eski lüks bir otel. Hiç ona uymayan sevgi dolu mektuplar gönderiyor. Kendinden bahsederken, "evin en rahatsızlık veren kişisi gidince..." diye yazıyor. Af diliyor.

Annem onu görmeye gitti. Beraber bir hafta geçirdiler, biraz balayı gibi bir şey.

Annem çok mutlu ve güven içinde döndü. "Babanız iyileşecek, aklı başına geldi, eskisi gibi değil artık."

Dağların önündeler, güneşten gözleri kamaşmış. Annemin üstünde beyaz bir pardösü, başında denizci şapkası var, babam robdöşambr benzeri bir şey giymiş, boynunda koyu renk geniş bir fular var. Birbirlerine bakmıyorlar, ilk kez aynı yöne bakıyorlar. Ufka bakıyorlar.

Annem şafağın söküşü gibi ışıl ışıl.

Babam çökmüş bir halde, bakışı hüzünlü ve ufku karanlık.

Babam iki ay sonra döndü.
Bronzlaşmış, gençleşmiş, yeniden kırk yaşında olmuştu.
Hasta ziyaretlerine tekrar başladı, akşamları da iyiydi.
Bir hafta boyunca evde bir mutluluk havası esti.
Sonra bir akşam eve anormal derecede neşeli geldi.
Anlamadığını anlamış olduk.
Hep aynı oydu.

Fırtına şiddetinde
rüzgâr uyarısı

Annem Saint-Joseph Enstitüsü'ne telefonla haber verdi. Fournierlerin çocukları bugün okula gelemeyecek, babaları aniden beyin kanamasından öldü.

Annem ahizeyi yerine koyarken, telefonda ders zilinin çalışını duyduğumu hatırlıyorum.

Keyfimiz yerindeydi, bir gün izinliydik.

Babamız hastalarını kabul ettiği salonda, onlardan uzanmalarını istediği ameliyat masasına yatırılmıştı. Bugün kendisi oraya uzanmıştı. Bir ay önce aynı yerde Julie Teyze vardı.

Hastaları ona son bir saygı duruşunda bulunmaya geldiler.

Annem onları karşılıyor. Gözyaşları içindeki dul eş numarası yapmıyor, annemin ağlarmış gibi yapabileceğini sanmıyorum. Ben büyük oğul, büyük oğulu oynuyorum, ailenin direğini. Abartmamaya çalışıyorum. Abartan oyuncular her zaman kötüdür.

Cenaze işlerinden iki görevli babamı tabuta koyacak. Cesedi kaldırıyorlar ama kefenin bir parçası somyaya sıkışmış. Biri kefeni kesmek için annemden makas istiyor. O an annemin sarardığını ve donup kaldığını gördük, daha sonra makası getirmek için salondan çıktı.

Akşam bize bir hafta önce babamızın bir kâbus gördüğünü anlatacak, uykusunda şöyle demiş: "Kefeni kesiyorlar, ve evden bir ölü daha çıkıyor."

Öldüğü gün, üzüntü verici olan, onun içkiyi asla kesmeyeceğini düşünmemizdi. Tanrı'dan istemediğimizden değil. Biz çocuklar Noel'de küçük İsa'ya yazar bunu isterdik. Cici annemse doğrudan Tanrı'ya seslenir, dua eder ve Clarisses Manastırı'nda ayinler yaptırırdı.

Görünen o ki, Tanrı'nın yapacak başka işleri varmış.

Babamız hayatının sonuna kadar içecekti. Kendi hayatını, daha ziyade annemin hayatını, biraz da bizim hayatımızı mahvedecek, kızının büyüdüğünü göremeyecekti.

Malraux, ölümün hayatı bir kadere çevirdiğini yazar. Ardından rötuş yapılamaz, ölüm kesindir.

Bir alkolik toprağa veriliyordu.

Annem cenazede ağlamadı.

Canına tak ettiği bir gün, "eğer varsa" Tanrı'dan Onu almasını istemiş.

Annem, akıntıya kapılmasını önlemek için babamın yoluna çıkmıştı. Babamın dümeni olmuştu.

Aynı zamanda kıyıdaki işaret noktasıydı onun.

İşaret noktası, denizde kaybolan bir gemi için karadaki nirengi noktasıdır.

Annem babamı doğru yola getirmeyi başaramadı. Babam ona dengesini kaybettirdi. Az kalsın onu devirecekti. Annem az kalsın düşecekti, az kalsın bizi de düşürecekti. Bir bowling oyunundaki gibi. Bowlingde lobutları deviren sadece top değildir.

Giriş kapısının üstündeki tabelayı çıkardılar, ahşabın üstünde daha açık renkte küçük bir kare izi kaldı. Muayenehane yeniden salon oldu ve büyük olay, annem para biriktirip bize bir banyo yaptırdı. O dönemde bu hâlâ bir lükstü, sadece Arras'lı burjuvalar bu lükse sahipti.

Annem işçiliği komşudan bir tesisatçıya yaptırdı. Bekleme salonu banyo haline getirildi.

İlk banyomu hatırlıyorum. Odada boy gösteren o hastaları, eski *Paris Match* dergilerini okuyan bütün o insanları unutamıyordum. Sanki hâlâ oradalarmış, bana bakıyorlarmış gibi geliyordu.

Komşu çok kötü çalışmıştı, her taraftan kaçak vardı, su ısınmıyordu ve bir de fazla para istemişti. Annem ödemişti. Annemin ne kocadan ne de tesisatçıdan yana şansı yaver gitmişti.

Satıcılar, tesisatçılar tarafından ya da restoranlarda sık sık kandırıldığı olurdu. Kötü şey düşünmezdi, saftı. Olay çıksın istemez, her defasında parayı öderdi.

Annem ortalığı karıştırmak istemezdi.

Babamın ölümünden sonra annemin para derdi azaldı. Babamın hekimlikten emekli maaşını, daha doğrusu babamın içkiye yatıramayacağı parayı aldı.

İlk başlarda hastaların babama olan borçlarını geri almaya çalıştı. Çok zorlandı. Adını çok iyi hatırladığım bir banka müdürü de dahil, bazıları tek kuruş ödemedi.

Küçük düşen ve incinen annemiz, sanki utanacak bir şeyi varmış, sanki suçlu olan kendisiymiş gibi başını eğmeye başladı.

Sadece cesurdu ve hayranlık vericiydi.

Kuzeybatı yönünde deniz çalkantılı,
bu gece ve yarın sabah
yer yer şiddetli kaba dalgalı

Bir gece ışık yüzünden apar topar uyandım. Annem mantosunu giymiş başucumda duruyordu.

Bana vedaya gelmiş, görüşürüz demeye değil.

Anlayamıyordum, tam olarak uyanamamıştım.

Annem bana artık sonun geldiğini anlattı. Ölmeye gidiyordu. Annemin bir haftadır beyninde bir tümör olduğundan bahsettiğini o zaman hatırladım. Ne cevap vereceğimi bilemiyordum, teselli edecek bir söz bulamıyordum. Sonunda sordum: "Neden burada ölmüyorsun anne?"

O zaman şöyle nazik bir cevap verdi: "Hayır, başka bir yerde ölmeyi tercih ederim, sizi rahatsız etmek istemiyorum..."

Saat sabahın üçü olmalıydı.

Sesleri duyan cici anne sabahlığıyla geldi. Kızının üstünde manto olduğunu fark etti, onu tekrar yatmaya ikna etti, "Acelesi yok, daha sonra ölürsün, bu arada onun da uyuması lazım, yarın okulu var."

Biraz bocalayan annem odasına döndü. Ben anında yeniden uykuya daldım.

Güzel rüyalar görmeye çalıştım.

Okul müdürü annemi çağırıp haberi verdi: Saint-Joseph Enstitüsü'nden atılmışım.

Meryem Ana heykelini tuvalete koymuştum.

Annem beni savunmaya çalıştı, beni çok seven Fransızca hocasından bahsetti, benim yaptığımdan emin olup olmadıklarını sordu.

Müdür Nuh diyor peygamber demiyordu:

"Her halükârda Madam, kendisi bunu yapabilecek tıynettedir."

"Peki onunla ne yapacağım müdür bey?"

Bakaloryaya altı ay vardı.

"Bilemem Madam, belki maskaraları alan bir okul mevcuttur."

Bunu söylerken, palyaçoları bayağı küçümsüyordu.

Eve dönüşümüzü hatırlıyorum, uzun sürdü. Yıkılmış, utanç içinde ve başı yerdeki annemi sessizce takip ediyordum. Çok düşünceliydi, ders yılının ortasında bana yeni bir okul bulmak zorundaydı.

Bana hiçbir suçlamada bulunmadı. Başından beri beni anladığını hissediyordum. Heykelin pek de matah bir şey olmadığını kabul ediyordu. İlerde, arkadaşlarından biri bana annemin olaya bayağı güldüğünü anlattığını söyleyecekti. Elbette bunu kimseye itiraf edemezdi.

Cici anne beni cehennemlik olmaktan kurtarmak için hemen dokuz günlük bir ibadete başlamıştı ve Arras piskoposluğunda kaderim üstüne oynanıyor, afaroz edileceğimden bahsediliyordu.

Belki de annemin küçükken yapmaya can attığı büyük bir yaramazlık yapmıştım. Ayrıca kendi annesinin utançtan rezil olduğunu görmek de onu için için sevindiriyor olmalıydı.

Onun masanın üstündeki fotoğrafını gözümün önüne getiriyorum, hınzırca bir havası var, iki yanında yaşlı anne babası. Ben o kutsallığı çiğnemekle, o kocaman beyaz kurdeleli edepsiz küçük kızın intikamını almış oluyordum.

Meryem Ana faslından sonra bazı veliler çocuklarına benimle görüşmemeyi tembih ettiler, evlerine adım atmam yasaklandı. Bunların arasında, aynı aileden iki arkadaşım vardı, bunların bir de kız kardeşleri vardı. Güzel kızdı, gizliden gizliye ona âşıktım, adı Évelyne'di. Onu görmek için sık sık onlara giderdim. Artık bu mümkün değildi. Bitmişti, onu bir daha asla göremeyecektim.

Ölmek istiyordum.

Annem beni odamda gözyaşları içinde buldu. Hiçbir şey söylemek istemiyordum, bu bir sırdı.

Binbir incelikle beni konuşturmasını bildi. Kederimin nedenini anlattım. Beni teselli edecek sözler buldu. Eğer bu genç kıza gerçekten âşıksam, onunla yeniden buluşacaktım, sevenler daima kavuşurdu.

Odadan çıkmadan önce çalı gibi olmuş fırça biçimi saçlarımı hafifçe okşadı.

Annem televizyonun karşısında uyukluyor. Babamın ölümünün üzerinden yedi ay geçti.

Yemek odası alacakaranlık içinde. Karanlığa bir su aygırı gibi çöken Flaman Rönesansı stilindeki kunt büfe, televizyonun siyah beyaz ekranıyla aydınlanmış.

Annem geniş bir koltukta oturuyor, üç oğlan masanın etrafında sandalyelerde. Ekranda kısacık giyimli, payetler içindeki dansçı kadınlar tropikal ritimler eşliğinde salınıp duruyor, smokinli yakışıklı oğlanlar dans edip şarkı söylüyor. Yeni yıl akşamı, herkes mutluymuş gibi, hayat bir şenlik.

Ekranda kocaman bir saat geriye doğru yılın son saniyelerini sayıyor.

Catherine Langeais'nin çıkışı, muhteşem. Saçlarında payetler ışıldıyor, elinde bir şampanya kadehi. Kameraya yaklaşıyor ve bütün seyircileri onunla kadeh kaldırmaya davet ediyor. "Birbirinize iyi yıllar dileyin, birbirinizi öpün." Tatlı tatlı ekliyor: "Bir bardak suyla bile olsa"

Yemek odasında muazzam bir rahatsızlık. Kim cesaret edip ayağa kalkacak da annemizin buz gibi yanaklarından öpecek?

En gözü kara olan ben, cesaret edemiyorum. "İyi yıllar" diye mırıldanıyorum ağzımın içinde, erkek kardeşlerim de.

Televizyonda bir hareketlilik, gökten binlerce serpantin yağıyor, herkes kucaklaşıyor.

Biz de onlara bakıyoruz.

Annem kendisini iyi tanımayanlara göre biraz mesafeli biriydi, hanımefendi havalarına giriyordu, oysa ilgisi yoktu.

Öpmeye gönüllü değildi, bırakırdı karşısındaki onu öpsün. Gençliğinde pek tecrübesi olmamıştı. Cici anne öpücüklerden korkardı, aklına Yahuda* geliyor olmalıydı.

Annem fazla hassas insanlar gibi kendi hassasiyetini göstermekten çekinirdi. Onu içinde saklardı.

Onu öpecek olduklarında yanağını uzatmaz, kaskatı kesilirdi. Onu iki yanağından öpmek isteyenler öbür yana uzanmak zorundaydı.

* Yahuda, Son Akşam Yemeği'nde on iki havarinin arasında bulunup Hz. İsa'yı ele veren "hain" (ç. n.)

Bir gün annem bize şöyle dedi: "Tekrar evlenmediysem, sebebi sizsiniz."

Neden bize böyle dedi?

Benim adıma fedakârlık yapılmasından bıktım usandım, daha önce İsa yapmıştı bunu. Bizim günahlarımızı üstlenmek için. İsa'dan hiçbir şey istememiştik ki biz. Günahlarımızı üstlenmek istediyse, bu onun bileceği iş. Biz annemin yeniden evlenmesine hiçbir zaman engel olmadık ki. Önüne fırsatlar çıktı. Hiçbir zaman bizim fikrimizi sormadı.

Şimdi fakültede profesör olmuş, sıkıcı ve hiç komik olmayan eski nişanlısını bulacak. En azından babanızla hiç sıkılmıyordum diye itiraf edecek.

Biz ise bir babamız olmasından, gerçek bir babamız olmasından çok mutlu olurduk.

Ben annemin yeniden evlenmeme nedeninin daha çok cici anne olduğunu düşünüyorum. Cici anne hüküm sürmeye devam ediyordu, kürsüde onun sesi yükseliyordu. Ona göre acelesi yoktu. Mutlu olmak ne anlama geliyor bilmiyordu, asla denememişti. Mutluluk daha sonrası içindi, öteki dünyadaydı.

Annemizin de acelesi yoktu. İlk evliliğinden sonra yoğurdu üfleyerek yer olmuştu.

Babam öldüğünde annem otuz sekiz yaşındaydı. Tekrar evlenseydi, belki de mutlu olurdu.

Hâlâ bilir miydi acaba?..

Eğer varsa, bir tek Tanrı bilir.

Bir gün annem bana tuhaf bir soru sordu. Yirmi yaşındaydım.

Kızlarla beraberdim, müstakbel nişanlım ve onun kız kardeşi. Pré fleuri'ye dansa gitmeyi planlamıştık, Arras yakınlarındaki Sainte-Catherine'de bir dans salonu.

Arras'a geliğimizde nişanlımın kız kardeşi kendini iyi hissetmiyor. Bize gitmeyi öneriyorum. Onu bir odaya yatırıyorum, ilgileniyorum, ona ilaç hazırlıyorum. Hasta çabucak kendine geliyor ve tekrar yola çıkıyoruz.

Annem kederli bir "İyi eğlenceler"in ardından bana sordu: "Benim için de bunu yapar mıydın?"

Çok daha sonra anladım. Annemin hastalıklar icat etmesinin nedeni, onunla ilgilenmemiz içindi. Sanki onu yeterince sevmiyormuşuz gibi. Babamız tarafından terk edilmişken, bize ihtiyacı vardı.

Annem güzel sanatlara her zaman ilgi duymuştu. Gençliğinde piyano çalmış, desenler çizmiş ve yağlıboya resim yapmıştı, çerçevelettiği Azay-le-Rideau Şatosu'nun çizimini ve çocukluğumuzda hayran hayran seyrettiğimiz uçucu suluboyalarını hatırlıyorum. Bunlar çoğu zaman deniz manzaralarıydı. Daha ilerde, emekli olduktan sonra gitar öğrenecek ve halı dokuyacak. *Tek boynuz ve hanımefendi* uzaktan uzağa Cluny Müzesi'ndeki muhteşem halıyı hatırlatırdı.

Annem bizi çocuk yaşta konserlere, sinemaya, tiyatroya götürerek, güzel sanatların uyandırdığı büyük sevinci bizle paylaşmak istemişti. Bize sanatçılara hayranlık duymayı çok erken öğretmişti; ona göre sanatçılar insanlık yararına çalışıyor, insanlar için hayatı yaşanır kılıyorlardı.

Bu hayranlığı annemin beklentisinin de ötesinde paylaştım. Kuşkusuz onun hayranlığını kazanmak için, sanatçı olmak istedim.

Racine'in, Molière'in oyunlarından pasajları ezberliyor, Artois'nın pancar tarlalarında yüksek sesle okuyordum. Arras tiyatrosuna gidiyor, sanatçıların girdiği kapıdan giriyor ve üst balkona çıkıyordum. Jean Weber'in, Danièle Delorme'un, Malka Ribowska'nın kafalarını tepeden görebildim. Saint-Vaast Sarayı'nın avlusunda dramatik sanatlar festivalinin provalarını takip ediyordum.

On üç yaşındayken bir gün babam büyüyünce ne olmak istediğimi sordu. "Oyuncu" diye cevap verdim, babam "bu bir meslek değil" diye kestirip attı.

Neyse ki annem aynı fikirde değildi. Hayallerimi takip edebiliyordu, belki kendisi de aynı hayallere kapılmıştı.

Bakaloryadan sonra riskler almama, Paris'e yerleşip abuk subuk bir meslek edinmem için izin vermeye hazırdı. Dramatik sanatlar konservatuarının giriş sınavına hazırlanıyordum.

Sonra televizyonda Yüksek Sinema Eğitim Enstitüsü Idhec'le ilgili bir röportaj seyretti. Bunun konservatuardan daha mantıklı olacağını düşündü. "Yüksek eğitim" kelimeleri ona güven vermiş

olmalı, hem sonra burs kazanmak daha kolay olacaktı. Ben tam olarak karar verememiştim; tiyatro ya da sinema, ikisi de gösteri demekti.

O halde sinema yapacaktım. Voltaire Lisesi'nde Idhec'in hazırlık sınıfına kaydoldum ve Paris'e gittim.

Annemle ben 2 CV'yla Arras'tan yola çıktık. Geç kalmamak için erkenden çıkmıştık. Arabayı ben kullanıyorum. Her şey yolunda. Bana bir oda bulmak için Paris'e gidiyoruz.

Paris beni bekliyor. Perde açılacak, tezahüratı şimdiden duyuyorum. Eleştirmenler ilk filmime bayıldılar. Cesareti için annemi de alkışlıyorlar, bütün her şey onun sayesinde.

Arras'tan otuz kilometre sonra kırların ortasında lastik patlıyor.

Kolları sıvıyorum, tekerleği çıkarıp yedek lastiği takacağım.

Yedek lastik de patladı, bir tamirci çağırıyoruz.

Paris'e akşam üzeri varacağız, trafiğin en sıkışık saatlerinde.

62 Pas-de-Calais plakamı fark eden bir taksi yanıma yanaşıp camını indirerek seslendi: "İş çıkarma madenci!"

Kalacağımız Tonton Roger'nin evini bulacağız diye canımız çıktı. Annem şehir planını yanına almayı unutmuştu.

Vardığımızda, "Bende bir terslik var" diyecekti...

Hayatımın en büyük şansı olduğundan haberi yoktu. Bunu ona söylemeye cesaret edemedim, o bana hislerimi bastırmayı öğretmişti.

Kız kardeşim Catherine'in komünyon törenini annem büyük bir olay haline getirmek istedi. Aile toplantılarından ve kutlamalardan hoşlanırdı. Babamın zamanında böyle şeyler düzenlemek olanaksızdı, fazla riskliydi, babamın ne halde olacağı asla kestirilemezdi.

Annem ailenin geniş bir kısmını davet edip büyük bir yemek düzenlemeye karar verdi. Yakın akrabaların yaşadığı iki şehir olan Paris ve Arras'a eşit mesafede bir restoran seçecekti.

Altı ay önceden Catherine'le birlikte gidip araştırma yapacak. Sonunda Paris'e yüz on iki kilometre, Arras'a doksan kilometre uzakta Montdidier'de karar kılacak. Her hafta sonu gidip oradaki restoranları yoklayacaklar. İlginç bir mutfağı olan bir kır hanı buldu. Bir kutlama mönüsü üzerinde şefle anlaşıyor.

Nihayet büyük gün geldi. Cici anne aileyi yeniden göreceği için mest, pazarlık elbisesini akşamdan hazırlamış.

Annem Arras'tan erkenden yola çıkmak istiyor, cici anneyle Catherine'i de yanına alacak.

Cici annenin hazırlanması uzun sürüyor, annem sabırsızlanıyor, kapıyı vuruyor. Cevap yok, içeri giriyor.

Cici anne yatakta baygın yatmakta.

Bir doktor çağrılıyor.

Cici anne kalp krizi geçirmiş. Annem başında kalacak.

Annesi son ana kadar annemin her zevkini kursağında bırakacak.

Hayal kırıklığı, aileyi yeniden bir araya getireceği için duyduğu sevinç kadar büyük. Bir yıldır bu kutlamaya hazırlanıyordu.

Catherine'in öteki davetlilere katılmak için evden ayrıldığını görünce ne düşünmüştü?

Kesinlikle şanssız biri olduğunu; kesinlikle mutluluğun ondan uzak olduğunu. Herkes bir olmuş onu mutsuz etmek için elinden geleni yapmıştı, kendi annesi bile. O gün anneme itiraz etmek çok zordu.

Kutlama yemeği, mutfakta tek başına yiyeceği jambonlu ılık erişte olacaktı.

Catherine'in komünyonundan iki hafta sonra cici anne ölüyor. Seksen dokuz yaşındaydı. Herhalde sorgusuz sualsiz doğruca cenneti boylamıştı. La Paix sokağından çıkan üçüncü ölü oluyor bu.

Catherine on iki yaşında. Annemle tek başına sekiz yıl o büyük evde kalacak. Ağabeyleri kendi hayatlarını yaşamak üzere evden ayrıldılar.

Bu sekiz yılın çılgınca neşeli geçtiğini söylemek abartılı olurdu.

Sonlara doğru 4-5 şiddetinde,
değişken alçak basınç,
deniz dalgalıdan kaba dalgalıya

Annem ile Catherine La Paix sokağındaki evde kendilerini on beş kanlı haçla birlikte yapayalnız buldular.

Catherine'in odası benim eski odam, anneminkiyle bitişik. Catherine her akşam iki oda arasındaki kapının tamamen kapalı olmadığından emin olmak için kontrol ediyor. Belki de annemizin son nefesini duymak için.

Catherine'in en büyük korkusu annemin gece ölmesi. Koca evde kendini bir ceset ve on beş haçla başbaşa bulmaktan korkuyor.

Korkulan başa gelirse bölge papazı peder Wargniez'e gitmeyi kararlaştırdı. Peder de La Paix sokağında oturuyor.

Catherine Noel'de anneme küçük bir defter verdi. Üstüne şunları yazdı:

"Not almak ve sağlıklı yaşamak için... uzun süre. İyi ilerlemeler ve iyi Noeller."

Neyse ki hafta sonları vardı. Annemle Catherine 2 CH'ya atlayıp Artois tepelerinde dolaşıyorlardı. Küçük köyler keşfediyor, eski kiliseleri, mezarlıkları ziyaret ediyorlardı. Annem Bernanos'un memleketini ve ay ışığı altında geniş mezarlıklarını yeniden keşfediyordu.

Güzel havalarda annem arabanın üstünü açıyor, Catherine saçları gözlerinde, başı göklerde ayakta duruyordu.

Arras'a dönüş daima beklenmedik oluyordu. Yolu şaşırıyorlar, annem çoğu zaman tarlalarda son bulan küçük yollara sapıyor ve gerçekten kayboluyorlardı. Bu da zevkin bir parçasıydı. Birbirlerini korkutma oyunu oynuyorlardı. Catherine'i güldürmek için, onu kesinlikle kaybolduklarına, La Paix sokağındaki evi asla bulamayacaklarına, geceyi açık havada Flandre aslanının kükremelerini dinleyerek geçireceklerine inandırıyordu.

Annem arabasına bindi, oturmuş bekliyor.

Birini mi bekliyor?

Öylece duruyor. Sabırsız bir hali yok. Ağaçlara, sokağa bakıyor, hayal kuruyor.

Sonra birden, ilerlemediğine şaşırıyor.

Dalgınlıkla yolcu koltuğuna oturmuş. Sanki şoförü bekliyor.

Annemizin hiçbir zaman şoförü olmadı. Her zaman direksiyonda oldu. Kendi hayatını da, başkalarının hayatını da o yönetti. Kocasına asla bel bağlamadı, adam sorumsuzdu. Yol boyunca direksiyonu tutan annemdi hep.

Dikkatli sürdü. Dikkatli olmak zorundaydı, arkada dört çocuk, bagajda horuldayan bir koca vardı.

Bizleri sakin limanlara ulaştırdı.

Bir akşam Catherine eve çok geç döndüğü için meraktan deliye dönen annem ona şöyle demiş: "Yaşadığım hayattan sonra, beni idare edebilir ve bana tekrar acı çektirmeyebilirdin." Catherine'in on yedinci yaş günüymüş. Catherine o gün "yaşadığım hayat" ne demekmiş öğrenecekti.

Annemiz ona babamdan hiç bahsetmemişti. Catherine fotoğraflardaki parlak genç doktorun hayalini içinde saklayabilirdi. Deri montu ve tabanını koruyan kauçuk pençeli eski papuçlarıyla o ayyaş berduş hakkında hiçbir şey bilmiyordu.

Annemle biz erkek kardeşler, böyle birinin hatırasını taşıyoruz.

Her gün yürek ağızda birbirimize "Bu akşam nasıl?" diye sorduğumuz birinin.

8-10 şiddetindeki rüzgâr,
daha sonra 6-7 şiddetinde hafifliyor

Hayatının sonlarında annemin odasında yatağının karşısında dört çocuğunun ve on bir torununun büyük ve renkli fotoğrafları duruyordu. Akşam uyurken bizi görüyor, sabah uyanınca tekrar bize kavuşuyordu.

Eseriyle gurur duyuyordu, bu onun için *Tek boynuz ve hanımefendi* halısından daha da güzeldi. Fournier gemisinin babam gibi bir kaptan Haddock'la batmak için çok nedeni vardı. Çok şükür ki annemiz hep oradaydı, dümeni sıkı sıkı tutuyordu.

Chopin seven küçük kız tam bir Cesaret Ana olup çıkmıştı. Bize mutlu bir çocukluk, iyi bir eğitim vermeyi başarmıştı, yüksek öğrenim yapabilmiştik. Onu tatmin eden şeyler vardı, 14 Temmuzda Champs-Elysées'de geçit törenine katılan Politeknik askeri okul mezunu bir oğul, başlarının çaresine gayet iyi bakan diğer çocukları ve umut vaat eden torunlar. Gizli bahçesinde zihinsel engelli kırılgan Thomas ve Mathieu'ye bakıyor, onları o kadar düşünüyordu ki, bana bahsetmeye cesaret edemiyordu.

Annem bana okuduğu kitaplardan postayla alıntılar yollardı. Romain Gary'ninkini hiç unutamayacağım:

"Anneme yaptığı kötülük için Tanrı'yı asla bağışlamayacağım."

Annemi düşünüyorum, onun uzun kış gecelerini, upuzun yalnızlık yıllarını.

Gençliğin dağdağası içinde böyle bir şeyin varlığı bilinmiyor, insan çok daha sonra anlıyor. Şimdi yalnızlık kelimesinin ne anlama geldiğini biliyorum. Her geçen gün kedime daha çok ihtiyaç duyuyorum.

Annem çoğu zaman yalnızdı. Önce yaşlı ana babasıyla. Sonra, daha sonra, evliliğinin ardından.

İçkici doktorun karısına bazen düşman bir şehirde yapayalnız.

Pazarları futbol maçı yorumunun yapılmakta olduğu bir televizyonun karşısında horlayan bir kocanın yanında yapayalnız.

Akşam eve geç dönen bir kocayı beklerken yalnız, gece sızan bir kocanın yanında yalnız.

Oğulları evden gittiğinde yalnız, annesi öldüğünde yalnız, kızı evlenince yalnız.

La Paix sokağındaki evden çıkıp Sainte-Catherine'de bir apartman katına taşındığında yalnız. Sessizliği seven o, tepesinde başkalarının çocuklarının tepinmesine sevinme noktasına gelmişti.

Arras'ta Balances sokağında oturduğu son apartman dairesinde sesi açık bir televizyon ile sessiz bir telefonun yanında, kimselerle görüşmeden, kimselerle konuşmadan yalnız.

Annem televizyonun karşısında. Saat sabahın 9'u. Üstünde çiçekli bornozu, bir Brezilya dizisi seyrediyor, dizi de çiçek çiçek, üzerinden şeker kamışı şurubu gibi bir müzik akıyor.

Köhnenin köhnesi bir televizyon programı.

Onu bu acıklı şeyi seyrederken gördüğüm için rahatsızlık duyuyorum. Sinemayı seven, şiir ve müziğe hayran olan o. Çok daha iyi şeylere layık o. Böyle bir şeyi nasıl sevebilir? Ona bunu sert bir şekilde söyledim, kızdı.

Paris'e döndüm. Onu televizyonunun karşısında yalnız bıraktım.

Yolda, onun bunu sevmediğini anladım, ama artık vasatlık, bayağılık, çirkinlik kaçırtmıyordu onu.

O an onun ne kadar yalnız olduğunu anladım.

Eğer kalsaydım, televizyonu açmayacaktı.

Bir keresinde Catherine tatile giderken kedisini anneme bıraktı. Kırlarda yaşamaya alışkın sevimli mi sevimli küçük bir kara kedi. Annemin apartman dairesinde kendini biraz daralmış hissediyor. Kumaş kaplı duvarlara tırmanıyor, annem bir şey söylemeye çekiniyor. Annem pek kedici değil, kediden biraz korkuyor.

Kedinin bir şeyden korktuğu yok, annemin elini fena halde dişlemiş. Annem şikâyet etmedi, Catherine'in tatili zehir olsun istemiyordu.

Catherine dönene kadar kedi yanında kaldı. Sonunda kendini savunacak bir şey bulmuştu, elektrik süpürgesi. Kara kedi kırmızı süpürgeden korkusundan mosmor oluyordu. Annem bütün gün süpürgeyle dolaşıyordu, sanırım sonunda yatağa da süpürgeyle girdi.

Annem, "tepesinde büyük Flandre aslanının modern havaya 'Sıkıysa alın!'* diye altın çığlıklarla kükrediği" çan kulesinin yanındaki küçük meydana bakan Balances sokağında oturdu.

Arras'ta ona on bir torunundan kala kala iki kız torunu kalmıştı. Onları görebilirdi ama göremiyordu. Sabık gelini kızlara babaanneleriyle görüşmeyi yasaklamıştı. Küçük kızlar annemin oturduğu binada muayenehanesi olan doktorlarını görmeye geldiklerinde söz dinleyip annemin kapısından durmadan geçiyorlardı.

Annem için bu üzücüydü, kızlar için de. Eskiden öğretmen olan annem torunlarına çok şey öğretmişti. Chopin'i ve Chaplin'i tanımayı, bitmesine üzüldüğünüz kitapları keşfetmeyi, sanat kitaplarını karıştırmayı ve insanı büyüleyen tabloların hatırasını içimizde saklamayı, aradan uzun zaman geçse bile hâlâ güldüğümüz komik Amerikan filmlerini seyretmeyi... Hayatı tutkulu hale getiren bir yığın şeyi.

Torunları onu her şeyin sakinleştiği bir zamanda tanıdılar. Sarhoş gemi battıktan sonra fırtınaların uzaklaştığı bir zamanda. Zorlu geçen hayatına dair hatıraların unutuşun sisleri arasında kaybolmaya başladığı bir zamanda. Annem yeniden hayata dönerken.

Biz çocukları onun ağladığını çok duymuş olsak da, torunları şanslıydı, onu bol bol gülerken gördüler.

---

* Paul Verlaine (1844-1896), Fransız şair. *Amour*, "Paysages", 1888.

"Meşhur bir fıkra defteri vardı. Sık sık tekrarladığı ve sonunda ancak fazlaca tekrarlandığı için komik olan fıkraları vardı. Bana bir bez uzatır, ben yakalayınca da, tuttuğu ucu bırakmaz, bıçkıcı taklidi yaparak: 'Yarım kilosu dört paradan jambon keselim...' diye şarkı söylerdi."

Samuel, erkek torunu.

Annemizin her zaman bir öğrenme açlığı vardı. Emekli olduktan sonra Lille'e dönmüş, desen dersleri almış ve Fakültede edebiyat kurslarına devam etmişti. Lille'i çok severdi. Orada Katolik okulunda okuduğu ve gelecekteki hayatına dair hayaller kurduğu gençliğine geri dönüyordu.

Lille'de oturan kız kardeşim Catherine bir gün ona öğle yemeğini birlikte yemelerini öneriyor. Restoranın önünde ayrılırlarken Catherine onu öpmek için yaklaşıyor. Annem geri çekiliyor: "Sokakta öpüşülmez."

Annem bazen soğuktur.

Annem torunları için hep "Glagla" olmuştur.

Glagla, annemin bakır kap kacağıyla çıkardığı gürültüydü.

Çok daha sonraları, bu takma adı pek de sevmediğini itiraf edecekti. Glagla soğuk anlamına gelen bir onomatope. *Glace*'ın, yani buzun ilk hecesi.

Kitabıma "Annem soğuktur" ismini vermemekle iyi ettim.

Annemin arkadaşlarından biri itiraf etti: "Ben onu saygılı, hayatına hâkim ve çocuklarına çok düşkün bir kişi gibi görmüştüm. Oysa o her şeye biraz yerden yüksekten bakıyormuşçasına, günlük hayatın ötesinde biriymiş."

Annem evine düşkün biri değildi, mobilyalarını cilalayıp parlatmak ona zevk vermezdi, görmez gibi olduğu, hepsi de Lévitan'dan çıkma sıradan mobilyalar. Flaman Rönesansı stilinde ağır bir yemek odası, cilalı ahşaptan aynalı dolapla bir oda ve buna uygun şeyler.

Gündelik hayata ancak gerektiği kadar yer ayırırdı. Onu asla elinde bir toz beziyle göremezdiniz.

Annemin günlük hayatın ötesinde olduğu, yerden yüksekte olduğu fikri beni büyüledi. Onu bir melek gibi kendinden geçerek havalanmış olarak gözümün önüne getirdim. Onu yerle gök arasında, günlük hayatla hayaller arasında görüyordum, her günü iyi geçmeyen bir günlük hayattan kaçıp uzaklaşmasını sağlayan hayaller.

Yeryüzü ona her zaman konuksever davranmamıştı. Gökyüzünü evinin tavanlarına tercih ediyordu. Küçücük bir evde çok büyük hayallerle yaşıyordu*. Kendini avutmak, içinde kaybolmak için göğe ihtiyacı vardı. Bu Turner'in, Constable'in, Monet'nin göğüydü ama çoğu zaman Caspar David Friedrich'in fırtınalı gökleriydi.

* Gustave Flaubert (1821-1880), *Madam Bovary*'den (1857).

Pas-de-Calais için değişken rüzgârlar,
sakin bir deniz

Arras, annemin dairesi. Annemin etrafında beş yaşlı hanım, "Dullar klanı" çay içiyor. Masanın üstünde kurabiyeler var, çay takımı İngiliz porseleninden.

Sanki Agatha Christie'deyiz.

Hanımlar pastel renklerde giyinmişler, pek çok ekose ve tweed var. Çene çalıyorlar. Annemin etrafını sarmışlar. Annemin sırtı dönük, mor bir yelek var üstünde. Misafirlerinin yüz ifadesinden, onlara komik bir hikâye anlattığı düşünülebilir. Onları güldürüyor. Belki de mahalleden bir komşuyla alay etmekte? Annem herkesi sevmezdi. İnsan seçerdi.

Annemin kulakları küçücüktü ama onları çok kullanırdı. Müzik ve kuşların ötüşünü dinlemeye bayılırdı.

Hayatının sonlarına doğru insanları dinlemeyi sever oldu, böylece kendini dinlemekten kurtuluyordu. Ona *Ménie Grégoire* dediklerinde çok gülerdi.

Başkalarını dinlerdi, başkalarıyla ilgilenirdi, özellikle de derdi olanlarla. İnsanlar onun omzunda ağlayarak teselli bulabiliyorlardı. Bir toplulukta zayıf kişiler olması halinde, böyleleri hep anneme yaklaşırdı, mutsuzları bir mıknatıs gibi çekerdi. Öyle zor bir hayatı olmuştu ki, başkalarını anlayabiliyordu. Onların mutsuzluğunu paylaşıyor, böylece herkesin payı ufalmış oluyordu.

Cennete inanmazdı, mutluluğa inanırdı. Çoğu zaman ellerinin arasından kayıp giden ve romatizmalı parmaklarıyla tutmakta çok zorlandığı bir mutluluk.

Annem bir iç çekiş bulmuştu kendine, bir iç çekme süresini aşan uzun bir iç çekiş. Bir deniz esintisi gibi uzun bir fısırtı. Yarı aralık dudaklarının arasından havayı uzun uzun içine çekerdi, büyük *pieta* ve *mater dolorosa** geleneğinde göğe doğru kaldırdığı bakışları kederliydi. Bu iç çekiş çok mutsuzum demekti, her zaman mutsuz oldum, her zaman mutsuz olacağım ama şikâyet etmiyorum, zaten bu belki benim son iç çekişim olacak ama en çok da, en çok da bütün bunlar sizi eğlenmekten alıkoymasın anlamına geliyordu.

Eğlenmemizi gerçekten istiyor muydu?

* *Pieta* ve *mater dolorosa*, kucağında çarmıhtan inen oğlunu tutan ağlayan anne figürü (ç. n.)

Annem Arras gecesinde bir siluet.

Hızlı hızlı yürüyor, sık sık arkasına bakıyor. Takip edilmekten korkuyor, Ernestale sokağına sapıyor, bütün vitrinler karanlık, sadece parlak taşları aydınlatan sokak lambaları var, dönüyor ve çan kulesine doğru yöneliyor, sağda Émile-Legrelle sokağına giriyor, önce kumarhanenin, sonra Arras'ın en iyi salamlarının yapıldığı Brunel şarküterisinin önünden geçiyor. Balances sokağına sapıyor, adımlarını sıklaştırıyor, apartmanın avlusuna giriyor, merdivenlerde kimse var mı diye bakıyor, asansöre biniyor, oturduğu kata çıkıyor, dairesinin kapısını açıyor, girip kapıyı sıkı sıkı kapatıyor. Mantosunu çıkartıyor, banyoya geçiyor ve yatıyor. Işığı söndürüyor, gözlerini kapatıyor. Üç gong sesi duyuyor, tiyatronun kırmızı perdesi açılıyor, replikler hâlâ kafasında, bu akşam uyumak için televizyona ihtiyacı olmayacak.

Annem sık sık tiyatroya giderdi. Muhteşem bir İtalyan tiyatrosu. Tiyatroya bayılırdı ama boş sokaklarda tek başına dönmek korkusunu üzerinden atamıyordu. Korkmasına rağmen kendine işkence ediyor, merak duygusu ve insan görme arzusu sonunda galip geliyordu.

Annem sinemada korkmaktan hoşlanırdı, Hitchcock'a bayılırdı. Televizyondaki bütün filmlerini kaydetmişti. Kasetleri ölümünden sonra bulduk. Sanırım en sevdiği film *Vertigo* idi.

Bir sene Idhec'teki hazırlık sınıfından bir arkadaşı Arras'a götürmüştüm. *Mais qui a tué Arras? (Peki Arras'ı kim öldürdü?)* başlıklı 8 milimetrelik bir kısa film hazırlamayı öngörmüştük. Hitchcock'a ve onun *Trouble with Harry** başlıklı filmine bir nevi selam gibiydi.

Katilin adı Pazar'dı.

Annem Arras'ın pazarları ölü bir şehir olduğunu söylerdi. Bu elli yıl önceydi.

* Hitchcock'un bu filmi Fransa'da *Mais qui a tué Harry?* başlığıyla vizyona girdi. (Ed. n.)

Her pazar annemi telefonla arardım. Kötü haber almaktan korktuğu için, daha ilk kelimeye başlamadan bana şöyle dediğini duyardım: "Demek her şey yolunda, çok memnun oldum."

Kendi mutsuzluklarımı kendime saklardım. Edebiyattan ya da sinemadan, yeniliklerden bahsederdik, annem benden daha çok şey bilirdi, havadan sudan bahsederdik, herkes memnundu.

Çok soru sorar ama cevabını dinlemezdi.

Her şeye ve herkese karşı mutlu olmaya karar vermişti.

Bazen pazarları onu arama isteğine kapılıyorum.

3-5 şiddetindeki rüzgâr,
daha sonra 3-4 şiddetinde azalıyor

Annem yaşlanınca canlılığı azaldı, o da bunu canlı renklerle telafi etti. Sabahlığı gelinciklerle, perdeleri portakal rengi iri şakayıklarla, parkeleri rengârenk halılarla kaplandı.

Renklerin yaşlılığı kaçırttığını düşünüyordu. Böylece kendisi canlı renklere bürünüyordu.

Kız torunlarından birinin düğününü hatırlıyorum. Hafiften andırdığı İngiltere kraliçesini kıskançlıktan çatlatacak mor renkli çok geniş bir şapka takmıştı.

Hayatının başlangıcı siyah beyaz olmuş, renkler çok daha sonra ortaya çıkmıştı. Tıpkı televizyon gibi.

Yardımcı kadını ona süs eşyası hediye etmek gibi kötü bir âdet edinmişti, annem de bunları görünür bir yere koymaya mecbur hissediyordu kendini. Duvara asılan, akrebi "değişken"in üstünde takılıp kalmış, sarı renkte muazzam bir kol saati şeklindeki bir barometreyi hâlâ hatırlarım. Uzunluğu elli santimi buluyordu.

Annem bilmeden kitsch yapıyordu.

Karımla birlikte sık sık Arras'a annemi görmeye giderdik ve onu çok kötü bir halde bulduğumuz olurdu. Annem endişeliydi, bize çok hasta olduğunu, çarpıntıları olduğunu, yaşlı kalbinin ruhunu teslim edeceğini, gün içinde öleceğini söylerdi. Ben pek etkilenmezdim, alışıktım, bu beni gençleştiriyordu. Annemin repertuvarına dahil sahnelerden biriydi bu. Ona replik verirdim. Can çekişmeye başlamadan önce ona iyi bir restorana gitmeyi önerirdim. Arras'ta çok iyi restoranlar var, bizim en sevdiğimiz Marché aux Vaches meydanındakiydi, ismi de Le Victor Hugo idi.

Annem önce şiddetle itiraz ederdi, "Halimi gördün, fenalaşır kalırım" O kelimeyi telaffuz etmeye dili varmıyordu ama masa başında ölebileceğini ima ediyordu.

Sonra benim çekiç gibi "Aç karnına ölmektense iyi bir yemekten sonra ölmek daha iyidir" diyerek karşı çıkmamla, itirazı gevşer ve annem teslim bayrağını çekip onu götürmemize izin verirdi. "O halde size eşlik etmek için..."

Şef garsona alçak bir sesle aç olmadığını, ayıp olmasın diye sadece çok hafif bir ordövr alacağını söylerdi. Nefis bulduğu ordövrün arkasından, şarabın da yardımıyla önce bir volovan, sonra da peynir tabağı isterdi.

Bu yemeklerden birinin sonunda şef garsonun tatlı listesini gösterişini hatırlıyorum. Artık doymuş sayılırdık, annem elini kaldırmış ve kendinden emin bir edayla bir "karışık tabak" sipariş etmişti.

Karışık tabak müessesedeki bütün spesiyalitelerle dolup taşan büyük bir tabaktı. Annem hepsini silip süpürmüştü.

Dirilmiş, kendine gelmişti.

Bir gün kız kardeşim Catherine'e şöyle bir açıklama yapmış: "Açlık duymaz olduğum gün, kendine sonun geldiğini söyleyebilirsin."

"Cici anne bizi ikindi kahvaltısına davet etmişti, börek yapmıştı, biz bayağı gecikerek geldiğimizde börek yusyuvarlaktı, cici anne böreğin köşelerini yemişti."

Torunu Valérie.

Ölümden her zaman korkmuş olan annemiz, sonlara doğru biyolojik olarak dönüştürülebilme statüsüne razı gelmişti. Kadavrasını bilimin hizmetine sunmak istemiş, stoklama sorunları yüzünden reddedilmesinin ardından çok daha iyisini bulmuştu.

Fransa'da kendisine sıcacık bir son garanti eden krematistler, yani ölü yakıcılar derneğini keşfetmişti.

Annem vakarla küller halinde sonsuzluğa geçmeyi göze alıyor. Bize istirahatgâhı olacak hatıralar bahçesinin bir fotoğrafını gösterdi. Bir sürü kuşla, çiçekli tarlalarla kaplı şirin bir çayırlıktı burası. Derneğin gazetesi yeni aboneleri derneğin faaliyetinden haberdar ediyor. Alsace'ta yeni bir krematoryum. Gelecek pazara Saine-Maritime krematistleri için büyük barbekü partisi...

Dernek üyeleri sempatik, toplantılar dostça. Annem onlar sayesinde kendine bir yuva buldu.

Elli yıl sonra annemle birlikte gidip La Paix sokağındaki evi görmek istedim.

Modernleştirilmiş, beni korkutan bir kelime bu. Aklıma estetik cerrahiyi getiriyor, hani şu gerçek yaşlılar olup da sahte gençlere dönüşen ve hepsi de birbirine benzeyen kadınları. XVIII. yüzyıl evlerinin hepsi birbirine benzemiş. Cepheler boyanmış. Kapıların üstündeki emaye plakalar yok olmuş. Vidanjör Mösyö Libéral yok. Tabela ressamı Mösyö Mattuizzi yok. Babama eski arabalar satan tamirci Mösyö Gaffet yok. Babamın reçetelerini basan matbaacı Mösyö Choque yok. Profesör Turnusol'un hık demiş burnundan düşmüş ufak tefek papaz Gaquere'in evini, Providence rahibeleri manastırını, içinde kızıldericilik oynadığımız geniş bahçesiyle Saint-Esprit misyoner rahibelerinin manastırını bulmak zor.

Ruhban sınıfı kargalarla beraber uçup gitmiş.

Bizim evin karşısındaki valiliğin eski bahçe duvarı duruyor, babamızın arabasından çıkamayıp pek çok geceyi üstünde horlayarak geçirdiği bir duvar.

Annem suskundu. Hayatının en zor on yılını burada yaşamıştı, babamın son on yılını.

Arabayı park ettim, evi yakından görmek için çıktım. Annem inmek istemedi, arabada kaldı, dalgındı.

Yeterince görmüştü.

"Büyükbabamızdan bahsetmesi çok hoşuma giderdi, bunlar hep gülerek anlatılan oldukça komik anekdotlardı. Büyüyünce bunların hiç de komik olmadığını anladım."

Torunu Anne.

Deniz hafif çalkantılı

Annem seksen yaşında, artık korkmuyor, her halükârda korkunun sözünü etmiyor.

Kırk yıl önce tetanos olmaktan, beynindeki tümörlerden, veremden, her nevi hayali hastalıktan huzursuz olurdu. Şimdi haklı olarak endişelenmesi gerekirken endişelenmiyor. Kalça ameliyatı olacak.

Oraya tek başına gitti. Küçük bir asker gibi. Tıpkı suni deriden valiziyle doğum yapmaya gidişi gibi.

Babam onunla beraber gitmemişti. Bu defa iyi bir mazareti vardı, ölmüştü.

Korkuya kapılan ben oldum.

Ameliyat sırasında ölür diye düşündüm. Dişçiye bile gitse daima öleceğinden korkmuşumdur.

Hastaneye telefon ettim, telefonun öbür ucundaydı, her şey yolunda gitmişti, onu aramamdan duygulanmıştı.

Ameliyat sonrası çabucak yürümeye başladı, başkalarından çok daha çabuk.

Merak annemin en belli başlı niteliklerinden biri olarak kalacak. Seyahat etmeye bayılırdı, Arraslılar ve peder Bellot ile beraber seyahatlere çıkardı, Bellot son derece esprili, yüz kiloluk şişman bir papazdı. Düşük fiyata olağandışı seyahat programları düzenler, annem bu seyahatlerden her zaman büyülenmiş bir halde dönerdi.

Gezdiği ülkeleri heyecanla anlatır, seyahat hikâyelerini yazar, bunları resimlerle süslerdi.

Televizyondaki kaliteli programları ve önemli filmleri banda alırdı.

Hatırlıyorum, valilikten emekli olurken kendine hediye olarak gitar seçmişti. Altmışını geçmişken gitar öğrenmeye kalkmıştı. Ders almıştı. Fernando Sor'un *Si minör etüt*'üyle başlamış olmalı, ama *Yasak Oyunlar*'ın müziğini çalmaya hiçbir zaman hak kazanamamıştı. İki kalçasını çoktan kemiren artroz ellerine musallat olmaya başlamıştı. Durmak zorunda kaldı.

Artık fügler çalamayacak durumdaki parmakları neyse ki kitap sayfalarını hâlâ çevirebiliyordu.

Annem dünyayı anlamaya çalışmaya devam ediyordu.

Merak duygusunun ateşi daima harlıydı, alevi bizi aydınlatmak için her an yeniden parlamaya hazırdı.

"Bana ilk radyomu o aldı. Renkli televizyonu ve kullanmasını bildiği bir videosu vardı."

Torunu Denis.

"Aslında müthiş moderndi, sanki bütün hayatı boyunca son yıllarını yaşadığı dönemi beklemiş gibiydi."

Torunu Benoît.

Hayatının sonlarına doğru annemin elleri titremeye başlamıştı. Koketliğinden ellerini saklayarak bunu göstermemeye çalışıyordu.

Ellerine heyecanla baktığımı hatırlıyorum. Bu elin neler yaptığını düşünmüştüm. Bu eller yazmış, desenler çizmiş, piyano çalmıştı, bizi yıkamış, saçlarımızı taramış, ayakkabılarımızı pençelemiş, tonlarca patates soymuş, binlerce kitap sayfası çevirmişti.

Sol elinde hâlâ nişan yüzüğünü taşıyordu, sonunda kaybetmeyi başaramadığı güzel bir pırlantası olan sade bir yüzük.

Anneme babam hakkında bir kitap yazacağımı ve kitaba "Babacım, Annemi Öldürme" başlığını koyacağımı haber verdiğimde annem gülümsemişti. Bir hafta sonra bir mektup aldım. Benden bu projeden vazgeçmemi istiyordu, geçmişi kurcalamaya değmezdi, bunun bir hesaplaşma olmasından korkuyordu. Babamı yüceltme safhasına ulaşmıştı. Alkol düşkünlüğüne bir açıklama bulmuştu. Babam çok hassasmış, hastalarının acılarına dayanamadığı için içiyormuş.

Bir kere daha sözünü dinlemedim. Kitabı yazdım, başlığı şöyleydi: *Asla Kimseyi Öldürmedi Benim Babam.*

Uzès'teki evimize geldiğinde bütün taslakları okudu. Çok ağlamıştı, sadece şunu söyledi: "Ona nazik davranmışsın."

Kitap çıkmadan altı ay önce öldü.

Üstüne armalar basılı güzel bir zarf geliyor.

Annemin arkadaşı bir baronesten gelen bir mektup bu. İnce parşömen kâğıt, menekşe rengi mürekkep ve zarif bir elyazısı. Barones annemin öldüğünü ve babam hakkındaki kitabın çıkacağını öğrenmiş. Ailemin hayatını ifşa etmem onu kızdırmış. Sanki annemin ölümüne kayıtsızmış gibi geldi bana.

Aynı sınıfta okuduğu annemden bahsediyor, övgüleri bitmek bilmiyor, hatta annemin kendisinden daha zeki olduğunu yazacak kadar ileri gidiyor. Babamdan da sıcak bir ifadeyle bahsediyor. Annemle babamın evliliğinden bahsediyor ve aracı olan peder Desseille'e şükranlarını sunuyor. Arkasından annemin sıkıntılarından bahsediyor. Ona göre annemin yaşadığı tek gerçek facia benim hal ve gidişatımla, Saint-Joseph okulundan atılmammış. Babamın içkiciliği ve annemin çektiği acılara dair tek kelime yok. Annesini yeni kaybeden bana tek bir baş sağlığı sözü yok. Sadece bir uyarı: mektubunu yayımlamayacakmışım.

İmzası pek bir kocaman, bütün o tüyler, dallar ve güller. Mektubunu yazarken tavuskuşu tüyü kullanmış olmalı barones.

Küçüklüğümde ne zaman bir şeyler yazsam ya da bir resim yapsam, iyi olmuş mu diye anneme sorma ihtiyacını duyardım. Ondan icazet almam şarttı.

Kendisi hakkında yazmamla ilgili bugün ne düşünürdü acaba?

Kocasıyla, gelinleriyle, erkek torunları Mathieu ve Thomas'yla, kız torunu Marie'yle bir kitabın içine, bir kütüphaneye kapatılmaya nasıl bir tepki gösterirdi?

Belki ev derli toplu değilken La Paix sokağındaki eve yabancıları davet etmem onu şoke etmez miydi?

"İnsan kirli çamaşırlarını aile içinde yıkamalı" sözünü asla sevmemişimdir. Bir kere, kirli çamaşırdan bahsetmek niye? Kırlarda güneşte kuruyan çarşaflarla, İtalyan köylerinde dışarıya asılıp bayraklar misali pencerelere çarpan çamaşırları düşünüyorum.

Edebiyat öğretmeni annemin *Kuzeyli Annem*'in müsveddelerini düzelttiğini hayal ediyorum. Bana ne not verirdi?

Tedirginim, belki de kitabı sevmeyecek. Alkolik kocasından bahsedilmesinden gına gelmiş olmalı. Ketum ve çekingen olan kendisinden, hayali hastalıklarından, kederinden bahsedilmesini istemiyordur. Abarttığımı söyleyecek. Ve son olarak, bir anne için yazar olan bir oğula sahip olmak bir armağan değil diyecek içinden.

Kendisini yücelttiğim için beni suçlamayacak mı? Satır aralarını okumayı bilecek, bu kitabın bir ilanı aşk olduğunu, öğretmenimizin Anneler Günü için dikte ettiği övgü sözleri hariç, onu sevdiğimi asla söylemeyen benim hatamı telafi ettiğimi anlayabilecek mi?

Bunları onu yeniden yaşatmak için yazdığımı anlayabilecek mi?

Çünkü onu özlediğimi.

Hayatının son haftasını annemle beraber geçirdim.

Lens futbol takımının taraftarları "Kan ve Altınlar"la (Sang et Or) ilgili bir belgesel hazırlamak için Arras'a gelmiştim. Annemde kalıyordum.

Annem kendini iyi hissetmiyordu.

Ona doktoruyla görüşmesini söyledim, doktor geldi, onu rahatlattı.

Durumu bundan böyle kötülemeye devam edecekti.

Akşam onunla yemek yiyordum, sıradan bulduğum peynirle ilgili fikrimi söylediğimi hatırlıyorum. Ona kendisine çok yakın bir yerde çok kaliteli bir peynirci olduğunu söyledim. "Evet ama o çok pahalı." dedi.

Hâlâ tutumlu davranmak istediğini anladım. Kendisi için değil. Bizim için, çocukları, torunları için.

Kendini küçük zevklerden mahrum ediyor, hâlâ bizi, bize ne bırakacağını düşünüyordu. Onun parasına ihtiyacımız olmadığını, tersine parasını kendisi için harcamasını istediğimize ikna etmeye çalıştım. Bütün hayatı boyunca kendini bizim için yeterince feda etmişti.

Çekimim bitmişti, Paris'e döndüm.

Onu telefonla aradım, kendisine bir cep telefonu almak istediğimizi söyledim. Telefonu kapatırken şöyle dedi: "Ne kadar iyi çocuklarım var."

Bunlar benim için onun son sözleri oldu. Üç gün sonra aniden öldü.

Cep telefonu parasını kurtarmıştık.

Kız kardeşimin kocası bana haber verdiğinde, annemin acı çekip çekmediğini sordum.

Acı çekmemiş.

Acı çekecek olan bizlerdik.

"Glagla'yı çok severdim, bize geldiğinde sevinirdim. Gidişi beni çok üzdü."

Torunu François.

"Sen gittiğinde, kendi kendime, hayatımda asla bu kadar üzülmeyeceğimi söyledim. Elbette yanılıyordum, ama birazcık daha kalmanı çok isterdim..."

Torunu Camille.

Annem seksen iki yaşında öldü.

Dünyaya geldiğine pişman olacak mıydı?

Zor bir hayatın çalkantılarına, acılarına, sayısız fırtına uyarısına, depresyonlara, sarhoş gemisinin batıp çıkmalarına rağmen güzel, birlik içinde bir aile kurmayı başarmıştı.

Gün be gün, tek başına ve kendinden emin, hayatın zorluklarıyla baş etmesini bilmişti.

Çoğu zaman üzgün olsa da, yaradılışından ötürü değildi bu. Yaşama sevinci vardı ama yaşamak ona her zaman yaşama sevinci vermemişti.

Hayatı boyunca mutluluğa düşkünlüğünü korumuştu. İnsanlığa yararı olanlarla, müzikçilerle, ressamlarla, yazarlarla, filozoflarla teselli bulmasını bilmişti...

Baş ucu kitaplarından biri de Alain'in *Propos sur le bonheur*'üydü (Mutluluk Üzerine Sözler).

Kurşun kalemle kitaptaki bazı pasajların altını çizmişti:

"Bizi sevenler için yapılacak en iyi şey, hep mutlu olmaktır."

Başarmış mıydı?

Arzusuna uyularak yakıldı.

Yakılma töreni Lens'ten bir kilometre kadar uzaktaki Vendin-le-Vieil'de, fonda Albinoni'nin *Adagio*'su çalınarak gerçekleşti.

Göbekli ve cenaze suratlı bir sorumlu havayı kurşun gibi yapmak için kendini Martin Gray'den birkaç sayfa okuyup ölgün bir sesle bize başsağlığı dileğinde bulunmaya mecbur hissetti. Ardından bize külleri koymak için hatıra bahçesinde şirin bir köşe seçmemizi önerdi. Çıkışta tuğla bir bacadan yoğun siyah bir duman çıktığını gördük. Nihayet özgür kalıp göklere yükselen annemizdi bu.

Hatıralar bahçesi tıpkı bir uçak kazasından sonra açılmış gibi muazzam bir krateri olan boş bir alandı. İçi solup çürümüş çiçek buketleri ve kedi kumuna benzeyen küçük tümseklerle doluydu, bunlar giden sevgililerin külleriydi.

Kır çiçekleri yoktu ve o gün kuşlar da ötmüyordu.

Ben onun Kuzey Denizi'ne atılmasını tercih ederdim.

Sanki denizden çıkıyormuş gibi annem.

Silueti ince ve zarif, elbisesi hafif ve beyaz. Sanki suyun üstünde yürüyor. Aynı zamanda hem denizde hem gökte.

Zamanla fotoğraf sarardı. Siyahlar grileşti, griler beyaz oldu, annem silinmekte.

Her zaman çekingen olan annem artık fotoğrafı ışıldatmıyor.

Annem Kuzey Denizi'nde.

Deniz sakin,
şimdilik sert rüzgâr beklenmiyor

"Küçüklüğümde ne zaman bir şeyler yazsam ya da bir resim yapsam, iyi olmuş mu diye anneme sorma ihtiyacı duyardım. Ondan icazet almam şarttı. Kendisi hakkında yazmamla ilgili bugün ne düşünürdü acaba?

Tedirginim, belki de kitabı sevmeyecek. Alkolik kocasından bahsedilmesinden gına gelmiş olmalı. Ketum ve çekingen olan kendisinden, hayali hastalıklarından, kederinden bahsedilmesini istemiyordur.

Satır aralarını okumayı bilecek, bu kitabın bir ilanı aşk olduğunu, öğretmenimizin Anneler Günü için dikte ettiği övgü sözleri hariç, onu sevdiğimi asla söylemeyen benim hatamı telafi ettiğimi anlayabilecek mi? Bunları onu yeniden yaşatmak için yazdığımı anlayabilecek mi? Çünkü onu özlediğimi."

Jean-Louis Fournier'den yeni bir aile anlatısı daha. *Kuzeyli Annem* tıpkı diğer Fournier kitapları gibi: sade, şiirsel ve sarsıcı...

Kapak fotoğrafı: Yazarın özel koleksiyonundan.

THG
0366014
TYU

ISBN 978-975-08-4053-1
9 789750 840531